

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA

HOTUBA YA BAJETI YA WAZIRI WA ELIMU, SAYANSI NA
TEKNOLOJIA PROF. ADOLF F. MKENDA (MB)
AKIWASILISHA BUNGENI MAKADIPIO YA MAPATO NA
MATUMIZI YA FEDHA KWA MWAKA 2024/25

"ELIMU UJUZI NDIO MWELEKEO"

Serikali inaendelea kuongeza fursa za mikopo na ufadhili kwa wanafunzi wa sayansi kupitia Samia Scholashipu na kuendelea kuhamasisha wanafunzi kujiunga na masomo ya sayansi!”

Ujenzi wa VETA za Wilaya na Mikoa unaendelea ili kuongeza fursa za vijana kupata elimu Ujuzi. Picha ni VETA ya Mkoa wa Rukwa.

VIONGOZI WAKUU
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA

MH. PROF. ADOL F. MKENDA (Mb)
Waziri wa Elimu, Sayansi Na Teknolojia

MHE. OMARY JUMA KIPANGA (Mb)
Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi Na Teknolojia

PROF. CAROLYNE IGNATIUS NOMBO
Katibu Mkuu wa Waziri ya Elimu, Sayansi Na Teknolojia

DKT. FRANKLIN JASSON RWEZIMULA
Naibu Katibu Mkuu - Elimu

PROF. JAMES EPIPHANY MDOE
Naibu Katibu Mkuu - Sayansi

**JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA
WIZARA YA ELIMU, SAYANSI NA TEKNOLOJIA**

**HOTUBA YA BAJETI YA WAZIRI WA ELIMU,
SAYANSI NA TEKNOLOJIA PROF. ADOLF F.
MKENDA (MB) AKIWASILISHA BUNGENI
MAKADIRIO YA MAPATO NA MATUMIZI YA
FEDHA KWA MWAKA 2024/25**

**DODOMA
MEI, 2024**

YALIYOMO

<i>Orodha ya Vifupisho</i> _____	iv
<i>Dira</i> _____	viii
<i>Dhima</i> _____	viii
<i>Majukumu ya Wizara</i> _____	viii
A. UTANGULIZI _____	1
B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2023/24 _____	9
TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI _____	9
<i>Ukusanyaji wa Maduhuli</i> _____	9
<i>Matumizi ya Kawaida</i> _____	10
<i>Miradi ya Maendeleo</i> _____	11
C. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA _____	13
<i>a. Kuhuisha Sera na Sheria, na Utoaji wa Miongozo ya Elimu na Mafunzo Nchini.</i> _____	14
<i>b. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi) kwa Shule za Sekondari na Vyuvo vya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi</i> _____	22

- c. *Kuwezesha Ongezeko la Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Msingi, Sekondari na Ualimu* _____ 34
- d. *Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Juu* _____ 62
- e. *Kuimarisha Uwezo wa Nchi Katika Tafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu kwa Lengo la Kuchochea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda* _____ 75
- D. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18) ___ 93**
- E. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25 KWA FUNGU 46 _____ 97**
- a. *Sera, Sheria, Mitaala na Miongozo ya Utoaji Elimu na Mafunzo Nchini* _____ 98
- b. *Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundi na Ufundi Stadi) katika Shule za Sekondari na Vyuo vya Amali* _____ 105
- c. *Kuongeza fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Msingi, Sekondari na Ualimu* _____ 116
- d. *Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Juu* _____ 139

<i>e. Kuimarisha Uwezo wa Nchi katika Utafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu ili Kuchochea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda</i>	<i>_____</i>	<i>155</i>
F. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)	_____	169
G. SHUKRANI	_____	170

Orodha ya Vifupisho

4Rs	Rebuilding, Reforms, Resilliance and Reconcillation
ACSEE	Advance Cerificate of Secondary Education Examination
ADEM	Agency for Education Management
ARU	Ardhi University
CAMFED	Campaign for Female Education
CBET	Competence Based Education Training
CoMIS	Consultancy Management Information System
COSTECH	Commission for Science and Technology
CSEE	Certificate of Secondary Education Examination
CTBTO	Comprehensive Nuclear Test - Ban Treaty Organisation
DSQA	District School Quality Assurance
DUCE	Dar es Salaam University College of Education
EAC	East Africa Community
EAJSTI	East African Journal of Science, Technology and Innovation
FDC	Folk Development College
GPE	Global Partinership for Education
GPSA	Government Procurement Services Agency
HDIF	Human Development Innovation Fund
INTEP	Integrated Training for Entrepreneurship

	Promotion
IPT	Industrial Practical Training
IUCEA	Inter-University Council for East Africa
JICA	Japan International Cooperation Agency
KCMUCo	Kilimanjaro Christian Medical University College
KIUT	Kampala International University in Tanzania
KTO	Karibu Tanzania Organisation
MEWAKA	Mafunzo Endelevu ya Walimu Kazini
MOCU	Moshi Co-operative University
MU-DCC	Mzumbe University – Dar es Salaam Campus College
MUKEJA	Mpango wa uwiano kati ya Elimu na Jamii
MUST	Mbeya University of Science and Technology
MVTTC	Morogoro Vocational Teachers Training College
MWECAU	Mwenge Catholic University
MzU	Mwanza University
NACTVET	National Council for Technical and Vocational Education and Training
NECTA	National Examination Council of Tanzania
NMAIST	Nelson Mandela African Institution of Science and Technology
OER	Open Education Resources
OUT	Open University of Tanzania
PAMIS	Postgraduate Admission Management

	Information System
QT	Qualifying Test
RUCU	Ruaha Catholic University
RVTSC	Regional Vocational Training and Services Centre
SADC	Southern Africa Development Community
SDG	Sustainable Development Goal
SFNA	Standard Four National Assessment
SHIMIWI	Shirikisho la Michezo ya Wizara na Idara za Serikali
SMMUC	Stefano Moshi Memorial University College
SUAT	Saint Augustine University Of Tanzania
SUZA	State University of Zanzibar
TAEC	Tanzania Atomic Energy Commission
TANESCO	Tanzania Electric Supply Company
TANROADS	Tanzania National Roads Agency
TCRA	Tanzania Communications Regulatory Authority
TCU	Tanzania Commission for Universities
TEA	Tanzania Education Authority
TEHAMA	Teknolojia ya Habari na Mawasiliano
TEMESA	Tanzania Electrical, Mechanical and Electronics Services Agency
TEN/MET	Tanzania Education Network/Mtandao wa Elimu Tanzania
TEWW	Taasisi ya Elimu ya Watu Wazima
TIE	Tanzania Institute of Education
TLSB	Tanzania Library Services Board
TQF	Tanzania Qualification Framework

TRC	Teachers' Resource Centre
TUMA	Tumaini University Makumira
UAUT	United African University of Tanzania
UDOM	University of Dodoma
UMISAVUTA	Umoja wa Michezo na Sanaa kwa Vyuo vya Ualimu Tanzania
UMISSETA	Umoja wa Michezo kwa Shule za Sekondari Tanzania
UMITASHUMTA	Umoja wa Michezo na Taaluma kwa Shule za Msingi Tanzania
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UoA	University of Arusha
UWAWA	Umoja wa Wazazi na Walimu
VET	Vocational Education and Training
VETA	Vocational Education and Training Authority
ZJNU	Zhejiang Normal University
ZU	Zanzibar University

Dira

Dira ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ni kuwa na Mtanzania aliyeelimika, mwenye maarifa, stadi na mtazamo chanya utakaomwezesha kuchangia katika kuleta Maendeleo Endelevu ya Taifa.

Dhima

Dhima ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ni kuinua ubora wa elimu na mafunzo kwa kuweka mifumo na taratibu zitakazowezesha kupata idadi kubwa ya Watanzania walioelimika, wenye stadi na wanaopenda kujiendeleza kielimu ili waweze kuchangia katika kufikia malengo ya maendeleo ya Taifa.

Majukumu ya Wizara

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ina jukumu la kusimamia na kuratibu utoaji wa elimu nchini kwa kuandaa Sera, Sheria na Miongozo mbalimbali kutoka ngazi ya Elimu ya Awali hadi Elimu ya Juu. Aidha, Wizara ina jukumu la kusimamia na kuratibu maendeleo ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu pamoja na matumizi yake katika nyanja mbalimbali ikiwemo Biashara, Viwanda, Kilimo na maisha ya kila siku. Wizara pia ina wajibu wa kuratibu na kusimamia uendeshaji wa Elimu ya Ualimu, Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi, na Elimu ya Juu. Vilevile, Wizara ina jukumu la kusimamia mafungu mawili ambayo ni Fungu 46

(Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia) na Fungu 18 (Tume ya Taifa ya UNESCO).

Majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia yameainishwa katika Hati Idhini iliyotolewa tarehe 7 Mei, 2021 (GN No. 385) na marekebisho yaliyotolewa tarehe 24 Januari, 2022 (GN No. 57B) ambapo Wizara imeelekezwa kutekeleza majukumu yafuatayo:

- (i) kutunga na kutekeleza Sera za Elimu, Utafiti, Huduma za Maktaba, Sayansi, Teknolojia, Ubunifu na Uendelezaji wa Mafunzo na Ujuzi;
- (ii) kusimamia maendeleo ya Elimumsingi;
- (iii) kusimamia ithibati ya Elimu ya Ualimu na maendeleo ya viwango vya elimu ya ualimu;
- (iv) kusimamia maendeleo ya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi;
- (v) kusimamia maendeleo ya Elimu ya Juu;
- (vi) kubaini na kuendeleza vipaji;
- (vii) kusimamia utoaji wa elimu ya maendeleo kwa wananchi;
- (viii) kusimamia Mfumo wa Tuzo wa Taifa;
- (ix) kusimamia ubainishaji na uendelezaji wa ujuzi unaohitajika;

- (x) kusimamia Ithibati na Uthibiti Ubora wa Shule;
- (xi) kusimamia huduma ya uchapaji wa nyaraka za elimu;
- (xii)kuhamasisha matumizi ya Sayansi, Uhandisi, Teknolojia na Hisabati;
- (xiii) kuendeleza utalamu asilia katika Sayansi, Teknolojia na Ubunifu;
- (xiv) kusimamia masuala ya Tume ya Taifa ya UNESCO;
- (xv) kusimamia masuala ya utafiti na maendeleo katika Sayansi na Teknolojia;
- (xvi) kuimarisha utendaji na maendeleo ya rasilimaliwatu katika Wizara; na
- (xvii) kusimamia Idara, Mashirika, Wakala, Programu na Miradi iliyo chini ya Wizara.

A. UTANGULIZI

1. ***Mheshimiwa Spika***, Baada ya Bunge lako Tukufu kupokea taarifa iliyowasilishwa na Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo iliyochambua makadirio ya mapato na matumizi ya FUNGU 46 - Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia na FUNGU 18 - Tume ya Taifa ya UNESCO, ninaomba kutoa hoja kwamba, Bunge lako Tukufu likubali kupokea na kujadili Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia FUNGU 46 na FUNGU 18 kwa mwaka wa fedha 2023/24. Aidha, ninaomba Bunge lako Tukufu likubali kujadili na kupitisha Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2024/25.

2. ***Mheshimiwa Spika***, awali ya yote nianze kumshukuru Mwenyezi Mungu kwa kutujalia afya njema na kutuwezesha kukutana leo kujadili utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2023/24 na makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara ya Elimu,

Sayansi na Teknolojia na Tume ya Taifa ya UNESCO
kwa mwaka wa fedha 2024/25.

3. **Mheshimiwa Spika**, ninaomba nitumie fursa hii kutoa pole kwa Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Bunge lako Tukufu, ndugu, jamaa na Watanzania wote kwa kuondokewa na kiongozi wetu mpendwa Hayati Ali Hassan Mwinyi aliyekuwa Rais wa Awamu ya Pili ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania. Hakika tutaendelea kumuenzi kwa mchango wake mkubwa katika mageuzi ya kisiasa, kiuchumi na kielimu hususan kwa kuongeza ushiriki wa sekta binafsi katika utoaji wa elimu nchini.

4. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, ninaomba kumpa pole Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania na Watanzania wote kwa kuondokewa na Mheshimiwa Edward Ngoyai Lowassa aliyewahi kuwa Mbunge wa Jimbo la Monduli

na Waziri Mkuu Mstaafu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambaye atakumbukwa kwa uchapakazi na umahiri wake katika usimamizi wa kazi za Serikali ikiwemo uanzishaji wa Shule za Sekondari za Kata zilizoongeza fursa ya elimu ya sekondari nchini.

Mheshimiwa Spika, pia naomba kuungana na wabunge wenzangu waliotangulia kutoa pole kwa Bunge lako Tukufu kwa kuondokewa na mpendwa wetu Mheshimiwa Francis Leonard Mtega aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Mbarali, Mbeya na Mheshimiwa Ahmed Yahya Abdulwakil (Mb) aliyekuwa Mbunge wa Jimbo la Kwahani Zanzibar ambaye pia alikuwa Mjumbe wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo.

6. **Mheshimiwa Spika**, ninaomba kuhitimisha salamu zangu za pole kwa kutoa pole kwa Watanzania wote waliopoteza ndugu na jamaa na kupoteza au kuharibikiwa na mali kutokana athari za mvua kubwa zinazoendelea nchini. Mwenyezi Mungu awape marehemu pumziko la milele, Amina! Aidha, tunamwomba Mwenyezi Mungu awajalie uponyaji

majeruhi wote ili waweze kurejea katika shughuli za ujenzi wa Taifa.

7. ***Mheshimiwa Spika***, nitumie nafasi hii kumpongeza **Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan**, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kutimiza miaka mitatu ya uongozi ulio mahiri na wenye weledi mkubwa. Katika kipindi cha miaka mitatu, Mheshimiwa Rais ametuongoza katika kupata mafanikio makubwa nchini ikiwemo mageuzi katika mfumo wa elimu na mafunzo yanayolenga kuandaa nguvu kazi yenye maarifa, stadi na mtazamo chanya katika kuleta maendeleo endelevu ya Taifa letu. Aidha, natoa shukrani za pekee kwa Mheshimiwa Rais kwa miongozo na maelekezo yake yaliyotusaidia katika kufanya mapitio ya Sera ya Elimu ya mwaka 2014 na kufanya marekebisho kwenye mitaala ili kutoa elimu ujuzi kulingana na mazingira ya nchi na soko la ajira.

8. ***Mheshimiwa Spika***, aidha, namshukuru Mheshimiwa Rais kwa kuendelea kuniamini mimi pamoja na Mheshimiwa Omary Juma Kipanga (Mb)

Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia kuongoza Wizara hii.

9. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, ninaomba kutumia fursa hii kumpongeza Mheshimiwa Dkt. Philip Isdor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, Mheshimiwa Dkt. Hussein Ali Mwinyi, Rais wa Zanzibar na Mwenyekiti wa Baraza la Mapinduzi, Mheshimiwa Kassim Majaliwa Majaliwa (Mb), Waziri Mkuu wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, na Mheshimiwa Dkt. Doto Mashaka Biteko (Mb) Naibu Waziri Mkuu na Waziri wa Nishati kwa uongozi wao mahiri katika kuliongoza Taifa letu.

10. **Mheshimiwa Spika**, ninapenda kukupongeza Mheshimiwa Dkt. Tulia Ackson (Mb), Spika wa Bunge la Jamhuri ya Muungano wa Tanzania kwa kuchaguliwa kuwa Rais wa 31 wa Umoja wa Mabunge Duniani; Mwanamke wa tatu kushika nafasi hiyo duniani na wa kwanza kutoka Afrika. Vilevile, ninakupongeza Mheshimiwa Spika pamoja na Mheshimiwa Mussa Azzan Zungu (Mb) Naibu Spika wa Bunge la Jamhuri ya

Muungano wa Tanzania kwa kuliongoza Bunge letu Tukufu kwa umahiri mkubwa. Aidha, natumia nafasi hii kuwapongeza wenyeviti wa Bunge, Mheshimiwa Najma Murtaza Giga, Mbunge wa Viti Maalum, Mheshimiwa Dkt. Joseph Mhagama Mbunge wa Madaba na Mheshimiwa Deo Mwanyika Mbunge wa Njombe Mjini kwa umakini wao katika kuliongoza bunge lako Tukufu.

11. ***Mheshimiwa Spika***, ninawapongeza Mheshimiwa Deogratius John Ndejemi (Mb.) kwa kuteuliwa kuwa Waziri wa Nchi, Ofisi ya Waziri Mkuu (Kazi, Vijana, Ajira na Wenye Ulemavu), Mheshimiwa Zainabu Athuman Katimba (Mb) kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri, Ofisi ya Rais Tawala za Mikoa na Serikali za Mitaa (OR - TAMISEMI) na Mheshimiwa Daniel Baran Sillo (Mb.) kwa kuteuliwa kuwa Naibu Waziri wa Mambo ya Ndani ya Nchi.

12. ***Mheshimiwa Spika***, napenda nimshukuru kwa namna ya pekee Mheshimiwa Husna Juma Sekiboko (Mb), Mwenyekiti wa Kamati ya Kudumu ya Bunge ya Elimu, Utamaduni na Michezo, Makamu Mwenyekiti

Musa Ramadhani Simma na wajumbe wote wa Kamati. Aidha, naomba niwashukuru kwa kupokea, kuchambua na kupitisha Taarifa ya Utekelezaji wa Mpango wa Bajeti kwa mwaka 2023/24 na kuishauri vema Wizara kuhusu Mpango na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Fedha kwa Mwaka 2024/25. Natambua na kuthamini sana mchango wa Kamati katika kuhakikisha kuwa Sekta ya Elimu, Sayansi na Teknolojia inachangia katika utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Miaka mitano 2021/22 – 2025/26 na Ilani ya Chama cha Mapinduzi 2020 kwa kuandaa rasilimaliwatu yenye ujuzi, maarifa na stadi zitakazoweza kujenga uchumi shindani wa viwanda na kuendelea kustawisha maisha ya kila Mtanzania, kutokomeza umasikini na kuhakikisha kuwa Taifa linafikia uchumi wa kati.

13. ***Mheshimiwa Spika***, ninaomba kuwashukuru pia wananchi wa Jimbo la Rombo kwa ushirikiano mkubwa wanaonipa katika kutekeleza shughuli mbalimbali za maendeleo. Aidha, kwa namna ya pekee napenda

kuishukuru familia yangu hasa mke wangu mpendwa Beatrice kwa kuendelea kuwa karibu yangu na kunitia moyo na kuniwezesha kufanya kazi kwa juhudi na ari kubwa.

14. ***Mheshimiwa Spika***, baada ya utangulizi, naomba sasa nitoe taarifa ya utelekezaji wa majukumu ya Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia FUNGU 46 na FUNGU 18 kwa Mwaka wa Fedha 2023/24, na Mpango na Bajeti kwa Mwaka wa Fedha 2024/25.

B. UTEKELEZAJI WA MPANGO NA BAJETI YA WIZARA KWA MWAKA 2023/24

TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA BAJETI

15. *Mheshimiwa Spika*, katika Mwaka wa Fedha 2023/24 Bunge lako Tukufu liliidhinisha kiasi cha **Shilingi 1,675,753,327,000.00** kwa ajili ya FUNGU 46 – Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ambapo **Shilingi 537,880,762,000.00** zilikuwa ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida na **Shilingi 1,137,872,565,000.00** zilikuwa ni kwa ajili ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo. Aidha, kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO - FUNGU 18 Wizara iliidhinishiwa kiasi cha **Shilingi 2,733,888,000.00** kwa ajili ya matumizi ya kawaida ambayo yanajumuisha **Shilingi 1,124,980,000.00** za Mishahara na **Shilingi 1,608,908,000.00** za Matumizi Mengineyo.

Ukusanyaji wa Maduhuli

16. *Mheshimiwa Spika*, katika kipindi cha Mwaka wa Fedha 2023/24 Wizara kupitia FUNGU 46 ilitarajia

kukusanya maduhuli yenye thamani ya **Shilingi 679,362,572,548.64** ambapo kiasi cha **Shilingi 11,660,695,000.00** kilipangwa kukusanywa na idara na vitengo na **Shilingi 667,701,877,548.64** zilipangwa kukusanywa na taasisi zilizo chini ya Wizara. Vyanzo vya maduhuli hayo ni kutokana na ada, malipo ya ushauri elekezi, huduma za Uthibiti Ubora wa Shule na utoaji wa huduma mbalimbali.

17. ***Mheshimiwa Spika***, hadi kufikia Aprili 15, 2024 Wizara imekusanya **Shilingi 397,598,746,452.42** sawa na **asilimia 59** ya makadirio ambapo **Shilingi 11,072,869,322.29** zimekusanywa na idara na vitengo na **Shilingi 386,525,877,130.13** zimekusanywa na taasisi zilizo chini ya Wizara.

Matumizi ya Kawaida

18. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa Fedha 2023/24, Wizara pamoja na taasisi zake iliidhinishiwa jumla ya **Shilingi 537,880,762,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida. Kati ya fedha hizo, Matumizi ya mishahara ni **Shilingi 500,957,569,000.00** (idara na

vitengo **Shilingi 83,200,218,000.00** na Taasisi ni **Shilingi 417,757,351,000.00**) na Matumizi Mengineyo **Shilingi 36,923,193,000.00** (idara na vitengo ni **Shilingi 26,416,806,658.00** na Taasisi **Shilingi 10,506,386,342.00**).

19. *Mheshimiwa Spika*, hadi kufikia Aprili 15, 2024, Wizara imepokea Jumla ya **Shilingi 405,900,247,712.40** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida, kupitia Fungu 46 sawa na **asilimia 75** ya fedha za Matumizi ya Kawaida zilizoidhinishwa. Aidha, kupitia Tume ya UNESCO – Fungu 18 Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 1,906,916,317.62** sawa na **asilimia 70** ya fedha ya matumizi ya kawaida iliyoidhinishwa na Bunge lako Tukufu.

Miradi ya Maendeleo

20. *Mheshimiwa Spika*, katika mwaka 2023/24, Wizara pamoja na taasisi zake iliidhinishwa jumla ya **Shilingi 1,137,872,565,000.00** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ambapo fedha za ndani ni **Shilingi**

979,083,678,000.00 na fedha za nje ni **Shilingi 158,788,887,000.00.**

21. ***Mheshimiwa Spika***, kwa upande wa miradi ya maendeleo hadi kufikia Aprili 15, 2024, Wizara imepokea jumla ya **Shilingi 988,594,227,608.28** kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo sawa na **asilimia 87** ya bajeti iliyotengwa. Kati ya Fedha hizo **Shilingi 900,697,116,186.31** ni fedha za ndani na **Shilingi 87,897,111,421.97** ni fedha za nje.

C.TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA WIZARA

22. **Mheshimiwa Spika**, katika mwaka wa fedha 2023/24 Serikali kupitia Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia ilitekeleza vipaumbele vitano ambavyo ni:

- (i) Kukamilisha Mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na Mitaala ya Elimu na kuanza utekelezaji wake kwa lengo la kuimarisha ujuzi kwa wahitimu;
- (ii) Kuongeza fursa na kuimarisha ubora wa mafunzo ya amali (ufundi na mafunzo ya ufundi stadi) kwa sekondari na vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi;
- (iii) Kuwezesha Ongezeko la fursa na kuimarisha ubora wa elimu ya msingi, sekondari na ualimu;
- (iv) Kuongeza fursa na kuimarisha ubora wa elimu ya juu; na

(v) Kuimarisha uwezo wa nchi katika tafiti, matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu ili kuchochea ujenzi wa uchumi wa viwanda.

a. Kuhuisha Sera na Sheria, na Utoaji wa Miongozo ya Elimu na Mafunzo Nchini.

23. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali imekamilisha Mapitio ya Sera ya Elimu na Mafunzo ya Mwaka 2014 na kuandaa Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023. Vilevile, tumefanya mabadiliko makubwa na kuboresha mitaala ya elimu ya awali, elimu ya msingi na elimu ya sekondari, pamoja na mafunzo ya ualimu. Utekelezaji wa mitaala mipya imeanza kwa awamu kuanzia Januari 2024. Aidha, katika kuhakikisha mitaala inatekelezwa kwa ufanisi, Serikali imetoa Waraka wa Elimu Na. 5 wa mwaka 2023 wenye kutoa mwongozo wa utekelezaji wa mitaala iliyoboreshwa ili kurahisisha utekelezaji wake. Uboreshaji wa sera na mitaala utaimarisha utoaji wa elimu na kuwezesha wahitimu wa ngazi mbalimbali za elimu na mafunzo kupata elimu bora zaidi kitaaluma na pia yenye ujuzi

na maarifa yenye kuendana na mipango ya nchi na mahitaji ya kitaaluma na ajira.

24. *Mheshimiwa Spika*, ili mitaala iliyoboreshwa iweze kutekelezwa ipasavyo Serikali imewajengea uwezo walimu na wasimamizi kuhusu utekelezaji wa mitaala kama ifuatavyo:

- (i) imetoa mafunzo kuhusu utekelezaji wa mitaala iliyoboreshwa kwa wawezeshaji 11,521 kama ifuatavyo: wawezeshaji wa kitaifa 116; walimu weledi wa darasa la awali 5,201; maafisa elimu kata 3,945, wathibiti ubora wa shule 1,669; na walimu weledi kutoka taasisi mama zinazomiliki shule zisizo za Serikali 191, wakuza mitaala 73, wakufunzi 286, maafisa kutoka Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia 20 na Ofisi ya Rais Tawala za Mkoa na Serikali za Mitaa 20;
- (ii) imewajengea uwezo viongozi wa elimu 569 wakiwemo Maafisa Elimu wa Mkoa 26, Maafisa Elimu Msingi 184, Maafisa Elimu Taaluma 184,

Maafisa Elimu 175 wa Elimu Maalum na Wathibiti Ubora wa Shule 184 kuhusu usimamizi na utekelezaji wa mitaala mipya iliyoboreshwa ;

(iii) imetoa mafunzo kwa walimu 181,777 sawa na asilimia 81 ya walimu wa awali na msingi kuhusu mtaala ulioboreshwa wakiwemo walimu 155,476 (walimu wa darasa la awali 7,457 na darasa la I – VII walimu 148,019) wa shule za Serikali na 26,301 (awali 6,248 na darasa la I – VII walimu 20,053) wa shule zisizo za Serikali;

(iv) imetoa mafunzo kwa walimu 920 wanaofundisha wanafunzi wenye mahitaji maalum kuhusu mtaala ulioboreshwa na utoaji wa elimu jumuishi;

(v) imetoa mafunzo kuhusu maudhui ya Ufundishaji wa Somo la *English* na Sayansi kwa walimu wa shule ya msingi 70,717 (shule za Serikali 69,872 na shule zisizo za Serikali 845);

(vi) imetoa mafunzo ya walimu 346 (walimu wa shule za Serikali 147 na zisizo za Serikali 199) wa Kidato cha Kwanza Mkondo wa Amali katika shule 96 (shule za Serikali 28 na zisizo za Serikali 68) ambazo zimeteuliwa kuanza kutekeleza Mtaala wa Amali Mwaka 2024;

(vii) imetoa mafunzo kwa walimu 428 wanaofundisha masomo ya Historia ya Tanzania na Maadili, *English*, Elimu ya Biashara na Hisabati katika shule 96 za sekondari zilizoteuliwa kutekeleza mtaala kwa kidato cha kwanza Mkondo wa Amali; na

(viii) imechapa na kusambaza nakala 9,818,251 za mihtasari, vitabu vya kiada na kiongozi cha mwalimu kwa mchanganuo ufuatao: nakala 509,582 za mihtasari na mitaala iliyoboreshwa ya Elimu ya Awali, Msingi na Sekondari, nakala 8,074,326 za vitabu vya kiada vya kimacho kwa darasa la awali, darasa la I na la III, nakala 43,785 za vitabu vya maandishi yaliyokuzwa

kwa darasa la awali, darasa la I na la III, nakala 6,990 za vitabu vya breli, nakala 1,183,568 za kiongozi vya mwalimu na nakala za vitabu 6,900 vya masomo ya amali kwa kidato cha kwanza katika shule 96 (Serikali 28 na zisizo za Serikali 68).

25. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Serikali imetoa miongozo mbalimbali kwa lengo la kurahisisha na kuwezesha utekelezaji wa Sera na Mitaala. Miongozo hiyo ni:

(i) Mwongozo wa Shule ya Nyumbani; Mwongozo wa Ziara ya Nyumbani; Mwongozo wa Ubainishaji na Upimaji wa Wanafunzi Wenye Mahitaji Maalum, Mwongozo wa Uanzishaji na Uendeshaji wa Elimu kwa Wanafunzi Wenye Mahitaji Maalum pamoja na Mwongozo wa Utoaji wa Huduma za Kielimu kwa Wanafunzi Wenye Mahitaji Maalum ili kuimarisha utoaji wa elimu jumuishi nchini. Aidha, wanafunzi 429 wenye kiwango cha juu cha mahitaji maalum na

changamoto ya afya wanafundishwa masomo mbalimbali na kupata huduma ya utengamao na uchechemuzi wakiwa nyumbani;

(ii) Mwongozo wa Usahihishaji wa Insha katika Ukanda wa Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika kwa lengo la kuhamasisha ushiriki na kuongeza tija katika mashindano ya uandishi wa insha za SADC na EAC kwa wanafunzi nchini;

(iii) Mwongozo wa Utoaji wa Elimu ya Kujitegemea katika Shule za Awali, Msingi na Sekondari Tanzania Bara wenye lengo la kuhakikisha wanafunzi wanaandaliwa katika misingi ya kumudu maisha yao na malengo ya jamii kwa ujumla;

(iv) Mwongozo wa Uandaaji, Uchapaji na Usambazaji wa Vitabu kwa Shule za Msingi na Sekondari (*Primary and Secondary – Annualized Material Replenishment Plan*) kwa lengo la

kuwezesha uchapaji na usambazaji unaozingatia hali halisi ya mahitaji ya vitabu na upatikanaji wa rasilimali fedha;

(v) Mwongozo wa Kubadilishana Walimu na Wanafunzi Kusoma katika Vyuvo vya Kikanda vinavyotekeleza Mradi wa Kukuza Ujuzi Afrika Mashariki vilivyopo katika nchi ya Tanzania, Kenya na Ethiopia wenye lengo la kuongeza fursa za elimu na upatikanaji wa maarifa na ujuzi kutoka nchi zilizo katika makubaliano hayo;

(vi) Mwongozo wa Mafunzo ya Uandaaji, Mapitio, Ufundishaji na Tathmini ya Mitaala ya Elimu Inayozingatia Ujuzi (*Training Manual on CBET Curricula Development/Review, Delivery and Assessment*) wenye lengo la kuhakikisha wanafunzi wanafundishwa stadi na ujuzi utakaowawezesha kumudu mafunzo na maisha kwa ujumla;

- (vii) Mwongozo wa Uthibiti Ubora katika Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi (TVET *Quality Assurance Handbook*) kwa ajili ya kuongeza ubora wa mafunzo katika vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi yaani vyuo vya mafunzo ya amali;
- (viii) Mwongozo wa Uandaaji wa Mitaala ya Vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi (TVET *Curricula Development Manual*) ili kuongeza ubora wa mafunzo ya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi yaani elimu ya amali; na
- (ix) Miongozo mitatu ambayo ni *Business Club Guide for Secondary Schools*, Mwongozo wa Kuteua Vitabu vya Fasihi kwa Shule za Sekondari na Vyuo vya Ualimu, (*Guideline for Selecting Literacy Texts for Secondary Schools and Teacher Education*) yenye lengo la kuwezesha wanafunzi kushiriki katika makundi ya kimasomo

yenye lengo la kuboresha ushiriki wao katika masomo.

b. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi) kwa Shule za Sekondari na Vyuo vya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi

26. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuongeza fursa za mafunzo ya amali kwa shule za sekondari na vyuo vya amali kwa lengo la kuongeza uwezo wa nchi kuandaa wahitimu wenye ujuzi na maarifa ya kazi. Azma hii imetekelezwa kwa; kuimarisha mazingira ya ushiriki wa sekta binafsi katika utoaji wa elimu ya amali, na kuongeza fursa na ubora wa mafunzo ya amali katika taasisi za umma. Utekelezaji huo umewezesha Serikali kupata matokeo yafuatayo:

- (i) imeongeza udahili katika vyuo vya elimu ya ufundi (technical education and training colleges) kutoka wanafunzi **171,581**

(wanawake 93,684 na wanaume 77,897) mwaka 2022/23 hadi wanafunzi **235,804** (wanawake 114,079 na wanaume 121,725) mwaka 2023/24. Ongezeko hili linatokana na kuongezeka kwa idadi ya vyuo vya elimu ya ufundi kutoka vyuo **465** (Serikali 180 na visivyo vya Serikali 285) mwaka 2022/23 hadi vyuo **474** (Serikali 180 na visivyo vya Serikali 294) mwaka 2023/24;

(ii) imeongeza uandikishaji wa wanachuo katika vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi (vocational education and training colleges) kutoka wanafunzi **380,748** (wanawake 155,127 na wanaume 225,621) mwaka 2022/23 hadi wanafunzi **454,937** (wanawake 171,865 na wanaume 283,072) mwaka 2023/24. Ongezeko hili linatokana na kuongezeka kwa vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi kutoka **687** (Serikali 124 na visivyo vya Serikali 563) mwaka 2022/23

hadi kufikia vyuo **830** (Serikali 125 na visivyo vya Serikali 705) mwaka 2023/24; na

(iii) imedahili wanafunzi 352 (wanawake 128 na wanaume 224) sawa na asilimia 53 ya lengo katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundi Stadi Morogoro – MVTTC kwa lengo la kuongeza idadi ya walimu wanaofundisha vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi. Vilevile, imedahili wanafunzi 107 (wanawake 64 na wanaume 43) wa kozi za muda mfupi na wanafunzi 245 (wanawake 64 na wanaume 181) wa kozi za muda mrefu katika chuo hicho kwa lengo la kuongeza wigo wa upatikanaji wa walimu wa amali.

27. Mheshimiwa *Spika*, katika kuboresha miundombinu ya taasisi za elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi, Serikali imetekeleza yafuatayo:

(i) imebainisha shule 96 za sekondari (shule za Serikali ni 28 na zisizo za Serikali ni 68) ambazo

zimeanza kutekeleza mitaala ya amali mwaka 2024;

(ii) imekamilisha ujenzi wa vyuo 29 vya mafunzo ya ufundi na ufundi stadi kati ya hivyo 25 ni vya wilaya na vinne ni vya kiwango cha mkoa. Vyuo 25 vya VETA vya Wilaya vimeanza kutoa mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi. Aidha, Serikali imetoa vifaa vya kufundishia, mitambo na kompyuta 20 kwa kila chuo kwa lengo la kuimarisha mafunzo kwa vitendo;

(iii) imeanza ujenzi wa vyuo 64 vya VETA vya wilaya kikiwemo Chuo cha VETA Chamwino ambapo ujenzi wa chuo hicho umefikia asilimia 83. Kadhalika Serikali imejenga chuo cha VETA cha kiwango cha Mkoa wa Songwe. Ujenzi huo unajumuisha majengo 18 kwa kila chuo cha wilaya na majengo 25 kwa chuo cha mkoa. Vilevile, Serikali inaendelea na ujenzi wa karakana nne kwa ajili ya fani ya umeme, ufundi bomba, ujenzi na ufundi magari katika Chuo cha

VETA cha Kihonda ambapo ujenzi umefikia asilimia 25;

(iv) imekamilisha ujenzi wa awamu wa kwanza ya Chuo cha Ufundi Dodoma chenye uwezo wa kudahili wanafunzi 3000. Aidha, inaendelea na taratibu za kuwezesha kudahili wanafunzi;

(v) imekarabati vyuo 14 vya maendeleo ya wananchi kwa lengo la kuongeza fursa za upatikanaji wa mafunzo ya amali nchini;

(vi) imekamilisha ujenzi wa hosteli ya wanafunzi wa kike yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 436 katika Chuo cha Ufundi Arusha kwa lengo la kuongeza ushiriki wa mtoto wa kike katika elimu ya ufundi. Vilevile, imekamilisha ujenzi wa jengo la ghorofa lenye madarasa, ofisi na maabara katika chuo hicho. Aidha, inaendelea na ujenzi wa hosteli mbili, nyumba za watumishi, madarasa, ukumbi wa mihadhara, maabara na karakana tatu, jengo la utawala, *canteen* na

power house katika Chuo cha Ufundi Arusha - Kampasi ya Kikuletwa ambapo ujenzi umefikia asilimia 94;

(vii) inaendelea na ujenzi wa madarasa 10 yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,800 katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere – kampasi ya Pemba ambapo ujenzi umefikia asilimia 85. Vilevile, inaendelea na ujenzi wa ukumbi wa mikutano na jengo la utawala ambapo ujenzi umefikia asilimia 10. Aidha, inaendelea na ujenzi wa hosteli mbili zenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 768 kila moja katika kampasi ya Karume Zanzibar ambapo ujenzi umefikia asilimia 49;

(viii) inaendelea na ujenzi wa jengo la maktaba yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,500 na ukumbi wa mihadhara wenye uwezo wa kutumiwa na wanafunzi 1,000 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi umefikia asilimia 96. Vilevile, imekamilisha ujenzi wa uwanja wa

mpira wa kikapu na darasa, ofisi, bohari ya zahanati, chumba cha *server*, mifumo ya maji safi na taka, hosteli, njia za watu wenye mahitaji maalum katika Chuo cha Kumbukumbu cha Mwalimu Nyerere Kampasi Kuu ya Kivukoni; na

(ix) inaendelea na ujenzi wa ofisi tatu za kanda za NACTVET katika Mkoa wa Tabora, Mwanza na Mbeya. Aidha, imekamilisha ujenzi wa ofisi ya kanda ya Kaskazini - Mkoa wa Arusha na ofisi ya Kanda ya Kusini - Mkoa wa Mtwara.

28. ***Mheshimiwa Spika***, katika eneo la ithibati na uthibiti wa mafunzo ya amali (ufundi na mafunzo ya ufundi stadi), Serikali imetekeleza yafuatayo:

(i) imesajili vyuo 29 katika bodi za masomo zifuatazo: afya na sayansi shirikishi vyuo vinne; biashara, utalii na mipango vyuo nane; Bodi ya Sayansi na Teknolojia Shirikishi vyuo vinne na

vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi 13. Aidha, imetoa ithibati kwa vyuo 40 katika bodi za masomo zifuatazo: afya na sayansi shirikishi vyuo 16; biashara, utalii na mipango vyuo 17 na sayansi na teknolojia shirikishi vyuo saba pamoja na programu 12 za ufundi na mafunzo ya ufundi stadi. Lengo ni kudhibiti uanzishwaji na uendesaji wa mafunzo yasiyozingatia kanuni na taratibu za uanzishwaji wa kozi hizo;

(ii) imeidhinisha uanzishwaji wa programu 40 ili kuendesha programu za ufundi (*National Technical Awards* - NTA) katika bodi za masomo zifuatazo: afya na sayansi shirikishi vyuo 17; biashara, utalii na mipango vyuo 19 na sayansi na teknolojia shirikishi vyuo vinne;

(iii) imetoa Namba za Uhakiki wa Tuzo (Award Verification Number) 57,158 kwa lengo la kuimarisha uhakiki wa taarifa mbalimbali za wahitimu wa stahhada wanaoendelea na

elimu ya juu pamoja na kuviwezesha vyuo kuhakiki udahili unaofanywa na Tume ya Vyuo Vikuu. Vilevile, imefanya ulinganifu wa tuzo 140 ili kuthibiti viwango vya Elimu ya Ufundi nchini;

(iv) imehakiki mitaala 117 kati ya 230 iliyoandaliwa na Vyuo vya Ufundi kwa lengo la kuhakikisha kuwa mafunzo yanayotolewa yanakidhi mahitaji ya soko la ajira kwa wahitimu; na

(v) imefanya ufuatiliaji na tathmini ya ubora wa elimu katika shule za Amali 96 na Vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi 108 kati ya lengo la vyuo 400. Aidha, shule na vyuo vilipewa ushauri wa namna ya kuboresha utoaji wa elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi. Vyuo ambavyo havikukidhi vigezo vilichukuliwa hatua stahiki ikiwemo kuvisimamisha na/au kuvifutia usajili ili kuvipa nafasi ya kurekebisha mapungufu yaliyobainika.

29. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakisha wanafunzi wanapata fursa ya mafunzo kwa vitendo katika vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi, Serikali imeendelea kuimarisha ushirikiano na taasisi na mashirika mbalimbali katika utoaji wa mafunzo kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imeendelea kushirikiana na taasisi na mashirika 22 kutoka sekta rasmi na kutoa fursa ya mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi 1,128 (wanawake 307 na wanaume 821) na walimu 23 (wanawake 3 na wanaume 20) kwa lengo la kuhakikisha wanafunzi wa mafunzo ya amali wanapata ujuzi na umahiri utakaowawezesha kujiajiri na kuajiriwa. Mashirika na Taasisi zinazoshirikiana na VETA ni: *Association of Tanzania Employers (ATE)*, Bakhresa Co. Ltd, CUSO - Kigoma, GPSA Kigoma, Halmashauri ya Wilaya ya Karatu, Hospitali ya Taifa ya Muhimbili, KCB, Kigoma *Garage*, Kilombero *Sugar Co.*, KUWASA Kigoma, Makandarasi,

Mamlaka ya Maji Bashay, Mkwawani, MZINGA, *Prison Wood Work Industry* Arusha, TANALEC, TANESCO, TANROADS Kigoma, TARURA, TEMESA, TOYOTA na TPM (1998) Ltd Morogoro;

(ii) imeendelea kubadilishana uzoefu katika masuala ya utawala, menejimenti na mafunzo kati ya VETA na nchi tano ambazo ni Afrika Kusini, China, Ujerumani, Uingereza na Kenya; na

(iii) imeanza utekelezaji wa Programu ya *Integrated Training for Entrepreneurship Promotion* (INTEP) katika kanda 7 (Dar es Salaam, Mashariki, Kaskazini, Ziwa, Kusini Magharibi, Magharibi na Kati) ambapo jumla ya wanufaika 2,101 (wanaume 618 na wanawake 1,483) sawa na asilimia 105 ya lengo walipatiwa mafunzo katika fani za ushonaji, kilimo, uvuvi, mama lische, mapishi na ufugaji kupitia VETA.

30. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Serikali imeendelea kuimarisha mafunzo kwa vitendo kupitia utaratibu wa uanagenzi kwa wanafunzi wa vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa kuwajengea uwezo walimu 16 na walezi 19 kuhusu utekelezaji wa mafunzo ya uanagenzi pacha. Aidha, imetoa mafunzo kwa wanafunzi 376 kupitia programu mbili zinazoratibiwa na Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi ambazo ni: Programu ya Mafunzo ya Uanagenzi 195 (wanawake 87 na wanaume 108), na programu ya kukuza ajira na ujuzi kwa vijana 181 katika fani za umeme wa viwandani na nishati ya jua, ufundi vipuri, ufundi majokofu, na utayarishaji wa vyakula.

31. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha utendaji kazi wa wakufunzi na watumishi katika Vyuo vya Amali, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo kwa wakufunzi 843 wa vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kuhusu upimaji na ufundishaji wa mitaala inayozingatia umahiri;

(ii) imewezesha mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi 23 (uzamivu 12 na uzamili 11) wa Baraza la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi. Vilevile, imewezesha watumishi wanne kuhudhuria mafunzo ya muda mfupi na watumishi 55 mafunzo ya muda mrefu katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere;

(iii) imetoa mafunzo kwa wakufunzi 45 kati 150 waliolengwa katika taasisi za elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa lengo la kuwaongezea uwezo wa ufundishaji wa mitaala inayoendana na mabadiliko ya teknolojia na mahitaji ya soko la ajira; na

(iv) imetoa mafunzo ya nishati jadidifu (umeme wa nguvu za jua) kwa vijana 200 kutoka mikoa mbalimbali nchini kupitia Chuo cha Ufundi Arusha.

c. Kuwezesha Ongezeko la Fursa na Kuimarisha Ubona wa Elimu ya Msingi, Sekondari na

Ualimu

32. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha kuwa tunakuwa na ongezeko la fursa na ubora wa elimu ya awali, msingi, sekondari na ualimu, Serikali imeendelea kutoa ithibati kwa shule za awali, msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imesajili jumla ya shule 1,073 zilizoomba usajili na kukidhi vigezo ambapo; shule za awali pekee 42 (zisizo za Serikali), awali na msingi 707 (Serikali 520 na sizio za Serikali 187), na sekondari 324 (Serikali 298 na zisizo za Serikali 26);
- (ii) imetoa vibali vya kuanzisha shule 251 mpya zilizokidhi vigezo kati ya shule 315 zilizoomba. Kati ya shule hizo, shule za awali pekee 31, awali na msingi 180 na sekondari 40;
- (iii) imetoa vibali vya kuanzisha huduma ya bweni kwa shule 138 kati ya 167 zilizoomba na kukidhi

vigezo. Kati ya shule hizo awali na msingi 94 na sekondari 44;

(iv) imetoa vibali vya kuongeza tahasusi kwa shule 76 za sekondari kati ya 79 zilizoomba. Aidha, imeongeza mikondo kwa shule 14 za awali na msingi zilizoomba na kukidhi vigezo; na

(v) imetoa uthibitisho kwa wamiliki 247 na mameneja 247 kati ya 326 walioomba. Kati yao, wamiliki wa shule za awali pekee walikuwa 25, awali na msingi 172, sekondari 48 na vyuo 2 vya ualimu.

33. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika shule za msingi na sekondari, Serikali kupitia Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia imetekeleza yafuatayo:

(i) imewezesha ujenzi wa madarasa 4,140 (shule za msingi 4,042 na sekondari 98), maabara 18, mabweni 119, matundu ya vyoo 21,237 (msingi 20,515 na sekondari 722), na nyumba za

walimu 285 zenye uwezo wa kuchukua watumishi 456. Ujenzi wa miundombinu hii ipo katika hatua mbalimbali za ukamilishaji;

(ii) imewezesha ujenzi wa shule mpya za sekondari ngazi ya kata 228 na shule 26 za Sayansi za wasichana za bweni za mikoa. Vilevile, imewezesha ujenzi wa shule mpya za msingi 302 nchi nzima; na

(iii) imewezesha ukamilishaji wa ujenzi wa maboma ya vyumba vya madarasa 869, maabara za sayansi 132 na matundu ya vyoo 1,650 katika shule mbalimbali nchini.

34. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisa tunaongeza matumizi na ujifunzaji wa TEHAMA katika shule zetu, Serikali imeendelea kushirikiana na *Shanghai EduTech* ya China ambapo ushirikiano huo umewezesha upatikanaji wa *Smart Class* nne zilizosambazwa kama ifuatavyo: Taasisi ya Elimu Tanzania kwa ajili ya kuendesha mafunzo endelevu

kwa walimu kazini kwa njia ya TEHAMA; Shule ya Sekondari Kibaha, Shule ya Sekondari Dkt. Samia – Dodoma, na Wizara ya Elimu na Mafunzo ya Amali Zanzibar.

35. *Mheshimiwa Spika*, Serikali imeendelea kuthibiti ubora wa elimu ya awali, msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imefanya tathmini ya jumla ya asasi 7,418 zikiwemo asasi za Serikali 6,011 na zisizo za Serikali 1,407 kwa mchanganuo ufuatao; shule za awali na msingi 5,642 (Serikali 4,633 na zisizo za Serikali 1,009; shule za sekondari 1,730 ambapo za Serikali 1,351 na zisizo za Serikali 379; na vyuo vya ualimu 38 vya Serikali 19 na visivyo vya Serikali 19 pamoja na vyuo nane vya maendeleo ya wananchi). Katika tathmini hiyo asasi zilizobainika kuwa na mapungufu zilipewa ushauri wa kitaalam na kitaaluma kwa ajili ya kuboresha ufundishaji na ujifunzaji;

(ii) imefanya tathmini ya ufuatiliaji wa ushauri uliotolewa wakati wa tathmini ya jumla katika asasi 1,750 za shule ya msingi zikiwemo shule za Serikali 1,523 na zisizo za Serikali 227; shule za sekondari ni 382 za Serikali 176 na zisizo za Serikali 106; na chuo cha ualimu kimoja. Ufuatiliaji ulibaini mabadiliko chanya ya viwango vya ubora baada ya kufanyia kazi maoni na mapendekezo yaliyotolewa katika tathmini ya jumla; na

(iii) imefanya tathmini maalum katika asasi 2,060 (Serikali 1,265 na zisizo za Serikali 795) kwa mchanganuo ufuatao: tathmini ya usajili asasi 1,114 (Serikali 780 na zisizo za Serikali 334) zikiwemo shule za awali na msingi 737 (Serikali 470 na zisizo za serikali 267) shule za sekondari 376 (Serikali 310 na zisizo za Serikali 66) na chuo kimoja cha ualimu kisicho cha Serikali; tathmini ya matukio ya tuhuma asasi 222 (Serikali 125 na zisizo za Serikali 97) zikiwemo

shule za awali na msingi 113 (Serikali 61 na zisizo za Serikali 52) na shule za sekondari 109 (Serikali 64 na zisizo za Serikali 45); na tathmini ya ufuatiliaji wa utekelezaji wa mitaala mipya ya elimu ya awali, darasa la I na la III pamoja na elimu ya amali imefanyika katika asasi 724 (Serikali 360 na zisizo za Serikali 364) zikiwemo shule za awali na msingi 628 (Serikali 332 na zisizo za Serikali 296) na shule za sekondari 96 (Serikali 28 na zisizo za Serikali 68).

36. *Mheshimiwa Spika*, vilevile Serikali imeendelea kufuatilia ufundishaji, ujifunzaji na mazingira ya utoaji wa elimu kwa shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kama ifuatavyo:

- (i) imefanya ufuatiliaji wa upimaji wa matokeo ya ujifunzaji wa stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu katika madarasa ya elimu ya awali, darasa I na II katika Mkoa wa Njombe, Singida, Arusha, Manyara, Lindi, Mtwara, Iringa,

Mwanza, Tabora, Dar es Salaam, Rukwa, Mara, Mbeya na Shinyanga;

- (ii) imefanya ufuatiliaji wa Mpango wa Elimu ya Msingi kwa Walioikosa (MEMKWA) katika mikoa 26 Tanzania Bara na kutoa ushauri wa kuboresha ufundishaji;
- (iii) imefanya ufuatiliaji katika shule 240 (msingi 120 na sekondari 120) kwenye mikoa 15 ya Tanzania Bara kwa lengo la kupata taarifa za uboreshaji wa miundombinu ya shule ili kutokomeza maambukizi ya Kifua Kikuu (TB) katika shule za msingi na sekondari nchini;
- (iv) imefanya ufuatiliaji kuhusu ufanisi wa njia za ufundishaji na ujifunzaji katika shule 84 zenye madarasa ya elimu ya awali na msingi katika halmashauri 28 za mikoa 14 ambayo ni: Njombe, Shinyanga, Singida, Tabora, Dar es Salaam, Kilimanjaro, Mbeya, Manyara, Lindi, Morogoro, Rukwa, Mwanza Arusha na Mara;

- (v) imefanya ufuatiliaji wa utoaji elimu maalum na jumuiishi katika mikoa 20 na shule 100 (msingi 74 na sekondari 26) zinazopokea wanafunzi wenye mahitaji maalum ili kubaini hali ya ufundishaji na ujifunzaji pamoja na kutoa ushauri stahiki;
- (vi) imefanya ufuatiliaji katika vituo vya kutolea huduma kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum katika *Resource centres, Help Desks* na miundombinu;
- (vii) imetoa mafunzo kazini ya kitaalam ya elimu maalum na jumuiishi, ubainishaji, Lugha ya Alama ya Tanzania na huduma zinazohitajika kwa wanafunzi wenye ulemavu kwa walimu 3,383 wakiwemo walimu wa elimu maalum 1,981, wahadhiri na watumishi wasio wahadhiri 2,183 kutoka Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya - MUST, Taasisi ya Afrika ya Nelson Mandela ya Sayansi na Teknolojia (NMAIST), Chuo Kikuu cha Dodoma (UDOM) na

Chuo Kikuu cha Mwl. Julius Nyerere cha Kilimo na Teknolojia (MJNUAT) kuhusu elimu maalum na jumuishi; na

(viii) imefanya ufuatiliaji na tathmini katika asasi za elimu zinazopokea wanafunzi wenye mahitaji maalum zikiwemo shule 66 za elimu ya awali, shule 38 za sekondari, vituo 10 vya elimu changamani kwa vijana walio nje ya mfumo rasmi, na vituo 14 vya mpango wa uwiano kati ya elimu na jamii. Ufuatiliaji ulilenga kutoa ushauri wa kitaalamu wa namna ya kuwahudumia wanafunzi wenye mahitaji maalum ya kielimu pamoja na kuwahimiza kuandaa mipango kazi binafsi.

37. **Mheshimiwa Spika**, umahiri wa walimu na wakufunzi ni nyenzo muhimu katika kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji. Ili kufikia azma ya kuwa na walimu mahiri, Serikali, imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo kwa walimu wa elimu ya awali 4,000 kuhusu ujuzi wa kufaragua zana za kufundishia na kujifunzia zinazotokana na rasilimali zinazopatikana katika maeneo yao;
- (ii) imetoa mafunzo kwa walezi na waangalizi wa wanafunzi wenye mahitaji maalum 148 kuhusu namna ya kuwahudumia wanafunzi wenye mahitaji maalum pamoja na stadi za maisha ikiwemo ufugaji wa kuku na uanzishaji wa bustani ili waweze kujikimu. Vilevile, imetoa mafunzo kwa walimu 80 wa shule za msingi na sekondari wasioona kuhusu namna ya kutumia vifaa vya kidijiti kama vile kompyuta katika kufundishia na kujifunzia;
- (iii) imetoa mafunzo kwa walimu 198 wanaofundisha wanafunzi wenye mahitaji maalum kwa lengo la kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji;

- (iv) imetoa mafunzo ya ubainishaji wa watoto wenye mahitaji maalum kwa washiriki 114 wakiwemo maafisa elimu wa mikoa mitano, maafisa ustawi wa jamii 26, maafisa wauguzi 26, maafisa taaluma wa mikoa mitano, walimu wa elimu maalum 26 na maafisa elimu maalum wilaya 26 katika mikoa mitano ambayo ni Tabora, Kigoma, Katavi, Kagera na Rukwa iliyokuwa na chini ya wastani wa asilimia 50 ya uandikishaji wa watoto wenye mahitaji maalum. Vilevile, imefanya ubainishaji na upimaji katika vituo saba nje ya mfumo rasmi, vituo sita vya mpango wa uwiano kati ya elimu na jamii na vituo vitatu vya elimu changamani kwa vijana walio nje ya mfumo rasmi kwa lengo la kubaini changamoto zinazowakabili na kutoa ushauri; na
- (v) imewezesha ununuzi wa vifaa vya kompyuta za mezani 573, UPS 573 na projekta 160 kwa ajili ya kuimarisha uendeshaji wa vituo vya walimu (*Teachers' Resource Centre - TRC*).

38. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuboresha upatikanaji wa vitabu kwa wanafunzi wa elimu ya awali, msingi na sekondari ili kuimarisha uwiano wa kitabu kwa mwanafunzi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imefanya tathmini na kutoa ithibati ya aina 22 za vitabu vya ziada vya mitaala iliyoboreshwa, mitaala inayoendelea vitabu 156 na maudhui 18 ya kielektroniki;
- (ii) imefanya tathmini na kutoa ithibati kwa miswada ya vitabu 162 kati ya 203 kutoka kwa wachapaji binafsi;
- (iii) imeandaa Moduli 12 za mafunzo kwa darasa la awali, I, na III kwa ajili ya kutoa mafunzo kwa watekelezaji wa mitaala mpya;
- (iv) imeandaa mitaala nane na mihtasari 114 katika ngazi ya elimu ya awali, msingi (darasa I - VI), Sekondari (kidato cha 1 – 4 na kidato cha 5-6)

na ualimu (elimu ya awali, msingi, elimu maalum na mafunzo ya ualimu wa karakana);

(v) imekamilisha kutafsiri mihtasari 23 ya elimu ya ualimu na aina 93 za vitabu vya mtaala ulioboreshwa wa darasa la elimu ya awali, darasa la I na III, na kidato cha kwanza mkondo wa amali. Kati ya vitabu hivyo aina 34 ni vya darasa la awali, I na III kwa lugha ya kiingereza kwa ajili ya shule zinazotumia lugha hiyo kufundishia. Vilevile, vitabu aina 19 vya darasa la awali, I na III vimebadilishwa kuwa katika maandishi makubwa kwa ajili ya wanafunzi wenye uoni hafifu na aina 19 nyingine katika maandishi ya breli kwa ajili ya wanafunzi wasioona na aina 31 za vitabu vya kiada kwa kidato cha 5 na 6;

(vi) imechapa na kusambaza vitabu vya kiada nakala 2,681,800 vya sekondari vya masomo ya sayansi na hisabati kidato cha 1 - 4; nakala 4,776,461 za vitabu vya darasa la IV - VII; na

nakala 4,000,000 za vitabu vya hadithi kwa elimu ya awali, darasa I na II; na

(vii) imechapa na kusambaza nakala 6,060 za vitabu vya breli kwa ajili ya wanafunzi wa awali kwa lengo la kutoa fursa sawa kwa wanafunzi wote.

39. Mheshimiwa Spika, vilevile, vitabu vyote vilivyochapwa na kusambazwa vinapatikana pia katika maktaba mtandao ambapo wanafunzi na walimu wanaweza kuvipata bila gharama yoyote ya kuunganishwa kwa mtandao (*Zero - Rating*) na hivyo kurahisisha upatikanaji wake.

40. Mheshimiwa Spika, katika kuhakikisha tunaongeza hamasa katika uandishi wa vitabu na kuongeza hali ya kupenda kusoma kwa Watanzania, Serikali imeendelea kukuza ujuzi wa uandishi, kuhamasisha tabia ya usomaji na kuongeza

machapisho katika maktaba zetu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imefanya maadhimisho ya wiki ya usomaji vitabu mkoani Mwanza ikiwa na kauli mbiu **'Wasomaji na Wachapishaji Tukutane Maktaba'**, lengo ni kuhamasisha jamii kuwa na utamaduni wa kusoma vitabu;
- (ii) imeratibu mashindano ya uandishi wa insha kwa wanafunzi 442 wa shule za sekondari ambapo washindi watano walipatikana kwa ajili ya kushiriki mashindano ngazi ya kikanda. Lengo la mashindano hayo ni kukuza stadi na ujuzi wa uandishi kwa wanafunzi wa shule za sekondari nchini; na
- (iii) imeratibu utoaji wa tuzo ya kitaifa ya Mwalimu Nyerere ya uandishi unaozingatia ubunifu uliofanyika tarehe 13 Aprili, 2024 ambapo mgeni rasmi katika hafla hiyo alikuwa Prof. Abdulrazak Gurnah ambaye ni mshindi wa tuzo ya *Nobel*

katika fasihi kwa mwaka 2021. Tuzo ya kitaifa ya Mwalimu Nyerere ya uandishi unaozingatia ubunifu imehusisha mashindano ya uandishi wa riwaya, mashairi na hadithi za watoto ambapo jumla ya miswada 208 (riwaya 51, ushairi 97 na hadithi za watoto 60) ilipokelewa ambapo washindi 10 kutoka katika kila nyanja walitunukiwa cheti kila mmoja. Katika mashindano hayo mshindi wa kwanza alipata ngao pamoja na fedha tasilimu wakati mshindi wa pili na wa tatu walipata zawadi ya fedha tasilimu pekee. Lengo la tuzo hiyo ni kuhamasisha uandishi utakaosaidia kuongeza idadi ya vitabu vilivyoandikwa na Watanzania na kutumika katika shule zetu badala ya kutegemea vitabu vinavyotoka nje ya nchi.

41. ***Mheshimiwa Spika***, vilevile, Serikali imeendelea kuimarisha utoaji wa huduma ya maktaba nchini kwa kuendelea na ujenzi wa maktaba ya Kumbukumbu ya John Pombe Magufuli – Chato na kutoa mafunzo ya

muda mfupi kwa wakutubi 70 wa maktaba kuhusu huduma za maktaba na matumizi ya mfumo wa malipo ya Serikali. Aidha, imepokea nakala za vitabu 62,777 kutoka katika taasisi mbalimbali za kielimu na kusambaza katika maktaba nchini.

42. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha fursa na ubora wa elimu kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum na kuondoa vikwazo katika ufundishaji na ujifunzaji, Serikali imetekeleza yafuatayo:

- (i) imekamilisha Kiunzi cha Kitaifa cha Kuwezesha Shule kuwa Jumuishi zaidi (*National Framework for Enabling Schools to Become More Inclusive*). Kiunzi hicho kimebainisha vigezo vya shule kuwa jumuishi na namna ya kuvifikia vigezo hivyo;
- (ii) imesambaza vifaa vya kufundishia na kujifunzia na vifaa saidizi kwa ajili ya wanafunzi, wakufunzi, walimu na walimu tarajali wenye mahitaji maalum katika shule za msingi 732, vitengo 565 na shule jumuishi za sekondari 72.

Vifaa hivyo ni pamoja na: *Hansonet* 60, Shimesikio 79, fimbo nyeupe 62, *Orbit Reader* 107, miwani za jua 52, magongo 29, mashine za breli zinazotumia umeme 17, vitimwendo 120, vioo-kuza vinavyotumia umeme (*Electronic Magnifier*) 25, kofia 43, karatasi za kuandikia maandishi ya breli *box* 119 na *seika* 89 kwa walimu wasioona kwa lengo la kuimarisha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji wa elimu maalum. Vilevile, imewezesha utoaji wa bima za afya kwa wanafunzi 480 wenye magonjwa ya kudumu;

(iii) imewezesha zoezi la upimaji kwa wanafunzi 935 viziwi na kubaini wanafunzi 281 wenye usikivu hafifu ambao walipatiwa *hearing aids*, wanafunzi 300 wenye maambukizi walishauriwa kwenda hospitali na wanafunzi 354 viziwi kabisa walipewa *tablets* zenye kamusi ya lugha ya alama. Vilevile, imetoa mafunzo kwa timu ya ubainishaji na upimaji 150 kutoka katika mikoa

5 iliyobainika kuwa na changamoto katika zoezi la ubainishaji na upimaji wanafunzi wenye mahitaji maalum; na

(iv) imeendelea kutoa elimu kwa jamii kuhusu umuhimu wa kuwabaini na kuwaandikisha wanafunzi wenye mahitaji maalum kupitia vyombo ya habari, mitandao ya kijamii na maadhimisho ya siku ya watu wenye walemavu duniani, wiki ya viziwi, siku ya fimbo nyeupe kwa wasioona, na siku ya breli na wenye ualbino. maadhimisho hayo yalifanyika katika mikoja mbalimbali.

43. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha fursa ya elimu ya ualimu kwa kusajili jumla ya wanachuo 23,331 (wanawake 11,224 na wanaume 12,107) ambapo katika vyuo vya ualimu vya Serikali wanachuo ni 23,162 na visivyo vya Serikali wanachuo ni 169. Aidha, wanachuo waliidahiliwa mwaka wa kwanza ni 9,701 (vyuo vya ualimu vya Serikali 9,642 na visivyo vya Serikali 59). Vilevile, imeendelea na

ujenzi mpya wa Chuo cha ualimu Sumbawanga, Mhonda, Dakawa na Ngorongoro ambapo ujenzi wa vyuo hivyo umefikia asilimia 95. Kukamilika kwa vyuo hivyo kutawezesha upatikanaji wa mazingira bora ya kufundishia na kujifunzia na kuongeza fursa ya elimu ya ualimu nchini.

44. *Mheshimiwa Spika,* katika kuhakikisha tunaandaa viongozi wa kusimamia sekta ya elimu katika shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu nchini, Serikali kwa kupitia Wakala wa Maendeleo ya Elimu na Uongozi - ADEM imetekeleza yafuatayo:

- (i) imetoa mafunzo ya muda mrefu kwa walimu 1,903 kati ya walimu 2,147 waliolengwa katika kozi za astashahada, stashahada ya uongozi na usimamizi wa elimu, na uthibiti ubora wa shule katika kampasi ya Bagamoyo, Mbeya na Mwanza;
- (ii) imetoa mafunzo ya muda mfupi ya uongozi na usimamizi wa elimu pamoja na utawala bora wa

shule kwa walimu wakuu 5,602 kati ya 6,500 waliolengwa wa shule za msingi na wawezeshaji 295 kutoka mikoa 26 ya Tanzania Bara. Lengo la mafunzo ni kuwajengea uwezo washiriki katika kuongoza, kusimamia na uendeshaji wa shule;

(iii)imewezesha mafunzo kwa watumishi 37 ambapo watumishi waliohudhuria mafunzo ya muda mrefu ni 6 na mfupi ni 31 kwa lengo la kuimarisha utendaji kazi; na

(iv)inaendelea na ujenzi wa jengo la ghorofa moja lenye ofisi 10 na kumbi nne za mihadhara zenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 500 kwa mara moja katika kampasi ya Mbeya ambapo ujenzi umefikia asilimia 75. Kukamilika kwa jengo hilo kutaongeza fursa ya mafunzo ya usimamizi na uthibiti ubora wa elimu kwa walimu, maafisa elimu, wathibiti ubora na wadau mbalimbali wa elimu.

45. ***Mheshimiwa Spika***, katika eneo la upimaji na tathmini ya elimu ya msingi, sekondari na ualimu, Serikali imetekeleza yafuatayo:

(i) imeendesha Upimaji wa Kitaifa wa Darasa la Nne (SFNA) wa mwaka 2023 kwa wanafunzi **1,545,330** ambao ni sawa na asilimia **91.25** ya wanafunzi **1,693,444** waliosajiliwa. Katika upimaji huo wanafunzi **1,287,934** (wasichana **681,259** na wavulana **606,675**) sawa na asilimia **83.34** walifaulu;

(ii) imeendesha Mtihani wa Kumaliza Elimu ya Msingi (PSLE) wa mwaka 2023 kwa watahiniwa **1,356,392** ambao ni sawa na asilimia **97.07** kati ya **1,397,293** waliosajiliwa. Katika mtihani huo wanafunzi **1,092,960** (wasichana **585,040** na wavulana **507,920**) sawa na asilimia **80.58** walifaulu;

(iii) imeendesha Upimaji wa Kitaifa wa Kidato cha Pili (FTNA) wa mwaka 2023 kwa wanafunzi

695,639 ambao ni sawa na asilimia **91.56** kati ya **759,799** waliosajiliwa. Katika upimaji huo wanafunzi **592,741** (wasichana **314,949** na wavulana **277,792**) sawa na asilimia **85.31** walifaulu;

(iv) imeendesha Mtihani wa Kidato cha Nne (CSEE) wa mwaka 2023 kwa watahiniwa **529,596** ambao ni sawa na asilimia **97.47** kati ya **543,332** waliosajiliwa. Katika mtihani huo wanafunzi **471,427** (wasichana **250,147** na wavulana **221,280**) sawa na asilimia **89.36** walifaulu;

(v) imeendesha Mtihani wa Maarifa (QT) kwa watahiniwa **8,630** kati ya watahiniwa **10,953** waliosajiliwa kufanya mtihani ambapo watahiniwa **4,239** (wanawake **2,423** na wanaume **1,816**) sawa na asilimia **49.12** walifaulu;

(vi) imesajili watahiniwa **104,172** (wasichana **46,934** na wavulana **57,238**) kwa ajili ya Mtihani wa Kidato cha Sita (ACSEE) na watahiniwa **11,534** (wanawake **5,937** na wanaume **5,597**) wa mtihani wa ualimu. Mitihani hiyo imeanza kufanyika tarehe **6 Mei, 2024**; na

(vii) imechapa na kusambaza vitabu vya taarifa za uchambuzi wa majibu ya wanafunzi katika upimaji na mitihani ya kitaifa nakala **429,565** za PIRA-2022 na nakala **556,559** za CIRA-2022. Lengo la vitabu hivi husaidia walimu, wanafunzi na wadau wengine wa elimu kufanya mafunzo rekebishi katika ufundishaji na ujifunzaji na kuweka mikakati ya kuboresha.

46. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha elimu inayotolewa katika vituo vinavyotoa elimu ya watu wazima na elimu nje ya mfumo rasmi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imesajili wanafunzi 22,131 wakiwemo wasichana 2,794 wa elimu ya sekondari kwa njia mbadala katika vituo vya elimu ya watu wazima. Vilevile, imetoa mafunzo ya kisomo kuimarisha stadi za Kusoma, Kuandika na Kuhesabu kwa watu wazima 6,238 katika mikoa 26;
- (ii) imekamilisha moduli 11 za hatua ya I na II kwa ajili ya vituo 151 vya elimu ya sekondari kwa njia mbadala ili kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji katika vituo hivyo;
- (iii) imeongeza idadi ya vituo vya elimu ya sekondari kwa njia mbadala kutoka 168 hadi kufikia 190 kwa lengo la kuongeza fursa kwa wanafunzi waliokosa elimu kwa sababu mbalimbali;
- (iv) imeendelea na ujenzi wa vituo vitano (Simiyu, Singida, Njombe, Mbeya na Katavi) kwa wanafunzi wanaosoma nje ya mfumo rasmi ili kuongeza udahili na kuwezesha wanafunzi hao kuendelea na masomo yao bila vikwazo. Vilevile,

imekamilisha ukarabati wa vituo sita katika Mkoa wa Dar es Salaam, Morogoro, Ruvuma, Mbeya, Kilimanjaro na Mwanza;

(v) imewezesha wanafunzi wanaosoma elimu ya sekondari kwa njia mbadala katika vituo 168 kufanya Mtihani wa Maarifa - QT kwa watahiniwa 1,699 kati ya watahiniwa 3,513 waliosajiliwa kufanya mtihani ambapo watahiniwa 744 sawa na asilimia 44 walifaulu;

(vi) imewezesha wanafunzi wanaosoma elimu ya sekondari kwa njia mbadala katika vituo 131 kufanya mtihani wa taifa kidato cha nne kwa watahiniwa 794 kati ya watahiniwa 901 waliosajiliwa kufanya mtihani ambapo watahiniwa 550 sawa na asilimia 69 walifaulu;

(vii) imefanya uhamasishaji kwa wadau kwa lengo la kuwafikia wanafunzi walioacha shule ikiwemo wasichana waliokatiza masomo ya elimu ya sekondari kwa sababu mbalimbali ambapo

wasichana 3,022 waliandikishwa kwa ajili ya kupata elimu ya sekondari kwa njia mbadala;

(viii) imesambaza vifaa na kemikali kwa masomo ya fizikia, biolojia na kemia katika vituo 190 vinavyoendesha elimu ya sekondari kwa njia mbadala;

(ix) imeanza utekelezaji wa awamu ya pili ya mpango wa elimu changamani kwa vijana walio nje ya shule katika mikoa sita ambayo ni Pwani, Tanga, Manyara, Simiyu, Singida na Shinyanga kwa lengo la kutoa fursa kwa vijana walio nje ya shule kwa kupunguza idadi ya vijana wenye umri kati ya miaka 14+ waliopo mtaani kwa kuwajengea stadi za maisha, ujasiriamali, stadi za kusoma, kuandika na kuhesabu, na ufundi wa awali ili kujajiri au kuajiriwa; na

(x) imefanya maadhimisho ya juma la elimu ya watu wazima kitaifa 2023 ambapo takribani watu 650 walishiriki maadhimisho hayo. Lengo

la maadhimisho hayo ni kuhamasisha jamii kuhusu elimu ya watu wazima na elimu nje ya mfumo rasmi.

d.Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubona wa Elimu ya Juu

47. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha ithibati na uthibiti wa elimu inayotolewa na vyo vikiu na taasisi za elimu ya juu kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) imeratibu maombi 144,755 ya wanafunzi walioomba kujiunga na elimu ya juu kwa ngazi ya shahada ya kwanza katika vyo vikiu nchini kwa mwaka wa masomo 2023/24. Kati ya maombi hayo, waombaji 133,617 sawa na asilimia 92.3 wamedahiliwa katika vyo mbalimbali nchini;

(ii) imefanya tathmini na kutoa ithibati ya mitaala 65 kati ya mitaala 289 iliyopokelewa kwa

mchanganuo ufuatao: Ngazi ya astashahada 3, stashahada 3, shahada 20, stashahada ya uzamili 2, uzamili 34 na uzamivu 3;

(iii)imefanya ukaguzi katika vyuo na taasisi zinazotoa elimu ya juu 20 (kawaida 15 na kushtukiza 5) kwa lengo la kuhakiki ubora wa utoaji wa elimu ya juu. Vyuo na taasisi hizo ni: TUMA, UoA, SMMUCo, KCMUCo, MoCU, SUAT-Arusha Centre, MWECAU, NM-AIST, SUZA, SUMAIT, ZU, OUT, DUCE, MU-DCC, KIUT, RUCU, SAUT, MzU na UAUT;

(iv)imetathmini na kutambua tuzo 2,076 sawa na asilimia 83 ya tuzo 2,515 zilizowasilishwa kutoka vyuo vya elimu ya juu vya nje ya nchi. Mchanganuo wa tuzo zilizotolewa ni kama ifuatavyo; cheti 14, stashahada 84, shahada ya juu 11, shahada 1,256, *post certificate* 13, astashahada 26, uzamili 511 na uzamivu 161;

(v) imefanya ukaguzi kwa wakala saba zinazojishughulisha na kuwapeleka wanafunzi kwenda kusoma katika vyuo vya nje ya nchi kwa lengo la kuhuisha usajili. Ukaguzi umewezesha kusajili asasi na kampuni tano ambazo ni: *Universal Career Development Pivot, Goodwill International Educational Consultancy Limited, R10 Overseas Agency and Global Scholarships, YIPT Consultancies;* na *Universities Abroad Representatives limited;*

(vi) imetathmini na kutoa kibali kwa maombi 638 kati ya 761 yaliyowasilishwa kwa ajili ya kwenda kusoma katika vyuo vya elimu ya juu nje ya nchi; na

(vii) imeratibu maonesho ya 18 ya elimu ya juu, sayansi na teknolojia ambapo jumla ya taasisi 89 zilishiriki katika maonesho hayo. Lengo la maonesho hayo ni kutangaza fursa zilizopo katika taasisi za elimu ya juu.

48. **Mheshimiwa Spika**, vilevile, Serikali imeendelea kuimarisha fursa za upatikanaji wa elimu ya juu kupitia utoaji wa mikopo kwa wanafunzi wa elimu ya juu kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) imetoa mikopo kwa wanafunzi 229,652 (mwaka wa kwanza 83,640 na wanaoendelea 146,012) yenye jumla ya **Shilingi 786,724,730,000.00;**

(ii) imetoa ufadhili kwa wanafunzi 1,220 kati ya 1,200 waliolengwa (wanafunzi wapya 915 na wanaoendelea 305) wenye jumla ya **Shilingi 6,367,169,632.00** kupitia **SAMIA Scholarship;**

(iii) imetoa mikopo kwa wanafunzi 2,299 wa ngazi ya stahhada yenye jumla ya **Shilingi 6,114,790,500.00;**

(iv) imeandaa mwongozo wa utoaji wa mikopo kwa mwaka 2023/2024. mwongozo huo

umewezesha kupokea maombi na kutoa mikopo kwa ufanisi;

(v) imekusanya jumla ya **Shilingi 132,731,358,063.47** sawa na asilima 55 ya lengo la kukusanya Shilingi bilioni **241** kutokana na mikopo iliyoiva;

(vi) imeanzisha kituo maalum cha kupokea simu za wateja (*call center*) ili kuboresha huduma kwa wateja;

(vii) imeboresha akaunti ya SIPA - *Student's Individual Permanent Account* kwa lengo la kutunza taarifa za miamala ya wanafunzi wanufaika katika kipindi chote cha masomo na wakati wa kurejesha mkopo; na

(viii) imetoa ufadhili kwa wanafunzi 13 (wanawake 5 na wanaume 8) waliopata ufaulu wa juu katika mtihamu wa taifa wa kidato cha sita katika tahasusi za sayansi kupitia chuo Kikuu cha Dar es Salaam.

49. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha ushirikiano na nchi za nje na vyo vikiu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imeratibu ufadhili wa wanafunzi 23 wanaosoma nchini China kwa mwaka 2023/24 kupitia programu ya China *Scholarship Council* -CSC;
- (ii) imeendelea kutoa ufadhili kwa wanafunzi watano wa kutoka China wanaosoma Lugha ya Kiswahili katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam;
- (iii) imefadhili wanafunzi 193 katika programu mbalimbali kupitia Jumuiya ya Madola ya Uingereza 9, *Chevening UK* 17, *Hungary* 23, Urusi 90, Mauritius 2 na China 52;
- (iv) imeratibu zoezi la kuwapeleka wanafunzi 260 nchini Israeli kwa ajili ya mafunzo ya kilimo na mafunzo elekezi; na
- (v) imeingia makubaliano na wadau watano wa nje ya nchi ambao ni *Huanggang Polytechnic*

College, Dongying Vocational Institute, Beijing Institute of Technology, Shandong Vocational College of Science and Technology, Chongqing Water Resources and Electric Engineering College katika nyanja mbalimbali za Teknolojia. Lengo la makubaliano hayo ni kuimarisha ushirikiano na taasisi na mashirika ya maendeleo ya ndani na nje ya nchi yatakayoleta tija kwenye nyanja za ubunifu, utafiti na taaluma kupitia Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam.

50. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha miundombinu na kuongeza fursa katika vyuo vikuu na taasisi za sayansi na teknolojia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imeendelea na taratibu za ujenzi wa miundombinu katika Kampasi 14 za vyuo vikuu ambapo ujenzi katika Chuo Kikuu Ardhi umefikia asilimia 48, Chuo Kikuu cha Sayansi na

Teknolojia Mbeya kampasi kuu asilimia 35, Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya kampasi ya Rukwa asilimia 45 na Chuo Kikuu cha Mwl. Julius Nyerere cha Kilimo na Teknolojia kampasi kuu asilimia 15. Aidha, zoezi la kupata wakandarasi katika Kampasi zilizobakia linaendelea;

(ii) imekamilisha ujenzi wa jengo la *Ardhi Land Building* wing "A" linalojumuisha studio nne zitakazokuwa na uwezo wa kuhudumia wanafunzi 160 kwa wakati mmoja, madarasa mawili yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 100 kila moja, ofisi tano za watumishi 10 katika Chuo Kikuu Ardhi. Vilevile, imekarabati madarasa 17, nyumba za watumishi tano na maabara mbili;

(iii) imeendelea na ujenzi wa majengo mapya manne katika Chuo Kikuu Ardhi Kampasi Kuu yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 6,135 na watumishi 73 kwa wakati mmoja ambapo ujenzi

umefikia asilimia 25. Majengo yanayojengwa ni: maabara ya matumizi anuwai (*Multipurpose Laboratory*) yenye jumla ya maabara saba yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 760 na watumishi 15; jengo la studio lenye jumla ya vyumba 15 lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 780 na watumishi 20; jengo la karakana (*Multipurpose workshops building*) lenye jumla ya karakana 10 zenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 495 na watumishi 20; na jengo la madarasa (*multipurpose classrooms*) lenye vyumba vya madarasa 28 na lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 4,100 na watumishi 18;

(iv) imeendelea na ujenzi wa maabara kuu katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ambapo ujenzi umefika asilimia 45. Vilevile, inaendelea na upanuzi wa hosteli ya Dkt. John Pombe Magufuli ambapo ujenzi umefikia asilimia 98. Aidha, imeendelea na ujenzi wa shule kuu ya uchumi

katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ambapo ujenzi umefikia asilimia 85;

(v) imeendelea na ujenzi wa jengo la utawala katika Chuo Kikuu Mzumbe ambapo ujenzi umefikia asilimia 81. Vilevile, imekamilisha ukarabati wa hosteli ya Maria Nyerere kampasi kuu na hosteli ya burito kampasi ya Mbeya na inaendelea na hatua za mwisho za ukamilishaji wa upanuzi wa zahanati katika Chuo Kikuu Mzumbe;

(vi) imeendelea na ujenzi wa hosteli mbili zenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 300 kila moja na ujenzi wa maktaba yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,500 kwa wakati mmoja katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa ambapo ujenzi wa majengo hayo umefikia asilimia 35. Vilevile, imekamilisha upanuzi wa maabara ya baiolojia katika chuo hicho;

(vii) imeendelea na ujenzi wa awamu ya I ya jengo la taaluma, ukumbi wa mihadhara, Hosteli

mbili katika Chuo cha Teknolojia Dar es Salaam kampasi ya Mwanza ambapo ujenzi umefikia asilimia 70. Vilevile, inaendelea na ujenzi wa awamu ya II ya jengo la *leather building* ambapo ujenzi umefikia asilimia 35;

(viii) imeendelea na ujenzi wa jengo lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 40 kwa wakati mmoja, ofisi mbili, stoo pamoja na kumbi mbili za karakana katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam kampasi ya Mwanza. Vilevile, inaendelea na ujenzi wa majengo mawili yanayojengwa katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam, Kampasi kuu ya Dar es Salaam. Majengo hayo ni *Regional Flagship ICT Centre – RAFIC* na hosteli ambapo ujenzi umefikia asilimia 50; na

(ix) imeanza ujenzi wa ofisi ya Bodi ya Mikopo ya Wanafunzi wa Elimu ya Juu katika Jiji la Dodoma ambapo ujenzi umefikia asilimia 10.

51. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha na kuboresha huduma za tume ya nguvu za atomu, Serikali imekamilisha ujenzi wa maabara changamano Arusha, maabara na ofisi Dodoma, maabara ya Mwanza awamu ya II na ujenzi wa ofisi na maabara Zanzibar. Vilevile, inaendelea na ujenzi wa ofisi na maabara Dar es Salaam ambapo ujenzi umefikia asilimia 45.

52. **Mheshimiwa Spika**, Serikali pia imeendelea kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji kwa wanafunzi wa elimu ya juu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imenunua vifaa vya kujifunzia na kufundishia, kemikali na vifaa vya maabara za sayansi katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa. Vilevile, imewezesha upatikanaji wa kompyuta 55 na mashine mbili za kuchapisha na kufanya uwiano wa Kompyuta kwa wanafunzi kupungua kutoka 1:21 hadi 1:20 katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa;

(ii) imenunua mashine ya kuchakata mbaao na mashine ya kuchakata mazao ya asali kwa ajili ya kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji katika Chuo Kikuu cha Kilimo Sokoine – kampasi ya Mizengo Pinda; na

(iii) imenunua projekta 31, kirudufu 2, kompyuta mpakato 47, kompyuta 78, printa saba na *scanner* tano kupitia Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es Salaam kwa lengo la kuimairisha ufundishaji na ujifunzaji.

53. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi wa vyuo vikuu na taasisi za sayansi na teknolojia kwa kuwawezesha jumla ya wanafunzi 3,107 (wanafunzi 517 kutoka Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya na wanafunzi 2,590 kutoka Chuo cha Ufundi Arusha) kuhudhuria mafunzo ya vitendo kwenye viwanda, kampuni na taasisi mbalimbali nchini. Vilevile, imetoa mafunzo kwa vitendo kwa wanafunzi 1,966 wa

“cluster” ya pili na ya tatu wa Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo.

54. **Mheshimiwa Spika**, katika kuwajengea uwezo wahadhiri na watumishi waliopo katika taasisi za elimu ya juu, Serikali imewezesha mafunzo ya muda mrefu kwa wanataaluma 396 (umahiri 189 na uzamivu 207) kutoka vyuo vya elimu ya juu wakiwemo wanataaluma 27 kutoka vyuo binafsi. Vilevile, imewezesha mafunzo ya muda mrefu kwa watumishi 24 (shahada 9, stashahada 14 na astashahada 1). Aidha, imewezesha mafunzo ya muda mfupi kwa watumishi 1,557 ili kuimarisha utendaji kazi.

e. Kuimarisha Uwezo wa Nchi Katika Tafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu kwa Lengo la Kuchochea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda

55. **Mheshimiwa Spika**, Serikali imeendelea kuimarisha ushirikiano na taasisi za ndani na nje ya nchi pamoja na kuhamasisha ushiriki wa jamii katika

sayansi, teknolojia na ubunifu ili kuchangia katika maendeleo ya kiuchumi na ustawi wa jamii kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imeandaa andiko mradi la kuanzisha Kituo cha Kitaifa cha Teknolojia (*National Technology Park*) kitakachoongeza kasi ya uendelezaji na ubiashirishaji wa ubunifu na teknolojia zinazozalishwa nchini. Vilevile, imeandaa dira ya miaka 15 ya mahitaji ya teknolojia nchini (*National Technology Roadmap*) itakayowezesha Serikali na wadau wengine kuwekeza katika teknolojia zinazoakisi mahitaji ya muda mrefu;
- (ii) imeboresha vyuo vya maendeleo ya wananchi 12 kwa lengo la kutumika katika kuchagiza uibuaji na uendelezaji wa bunifu na teknolojia (*Upgrading 12 FDCs into Zonal/Regional Innovation and Technology Support Centers*);
- (iii) imeanza taratibu za kuanzisha vituo vinne vya umahiri wa utafiti na ubunifu katika Chuo Kikuu

cha Sokoine cha Kilimo na Taasisi ya Afrika ya Sayansi na Teknolojia ya Nelson Mandela. Vituo hivyo vitajikita katika teknolojia zinazoibukia (*Emerging Technologies*); bidhaa na maarifa asilia (*Natural Products and Indigenous Knowledge*); sayansi na teknolojia za anga (*Space Science and Technologies*); chanjo na teknolojia za kubaini magonjwa ya binadamu na wanyama (*Vaccine and Diagnostics for Human and Animal Diseases*); na teknolojia za kufundishia na kujifunzia (*Educational Technologies*);

(iv) imekamilisha tathmini ya kampuni 50 kutoka ndani na nje ya nchi zinazotengeneza teknolojia za kufundishia na kujifunzia ambapo kampuni nane zimebainika kuwa na teknolojia zinazoweza kutumika katika mazingira yetu kufundishia na kujifunzia;

(v) imetoa tuzo za watafiti kwa washindi 47 waliochapisha matokeo ya tafiti katika majarida

yenye hadhi ya juu kimataifa tuzo hizo zimeendelea kutoa hamasa kwa watafiti wa ndani kufanya tafiti bora na kuzichapisha na kuchangia katika kutumia tafiti kutatua changamoto za kijamii;

(vi) iimeratibu maadhimisho ya kitaifa ya siku ya wanawake na wasichana katika sayansi yaliyofanyika tarehe 11 Februari 2024 yenye lengo la kuhamasisha ushiriki wa wanawake na wasichana katika masuala ya sayansi, teknolojia na ubunifu. Katika, maadhimisho hayo, zaidi ya wanawake na wasichana 1,500 walishiriki. Maadhimisho hayo yameendelea kuongeza ushiriki wa wanawake na wasichana kujiunga na fani za sayansi, teknolojia, uhandisi na hisabati ambapo kwa sasa ushiriki wao ni wastani wa asilimia 39;

(vii) imeshiriki mkutano wa mawaziri wa ubunifu wa mwaka 2023 (*Africa Innovation Ministerial Summit 2023*) uliofanyika tarehe 30 Novemba

hadi 02 Desemba 2023, katika Jiji la Kigali - Rwanda ambapo teknolojia mpya za kufundishia na kujifunzia takribani 15 zinazoweza kuboreshwa na kutumika nchini zilibainishwa; na

(viii) imeratibu ushiriki wa Tanzania katika mkutano mkuu wa 67 wa mamlaka ya kimataifa ya nguvu za atomu uliofanyika Vienna, Austria Septemba, 2023 ambapo katika mkutano huo yalijadiliwa masuala mbalimbali ya matumizi salama ya teknolojia ya nyuklia ikiwemo matumizi ya *Rays of Hope* katika matibabu ya kansa na *Atoms for Food* katika uhifadhi wa mazao ya chakula.

56. *Mheshimiwa Spika*, vilevile Serikali imeendelea kuimarisha tafiti kwa lengo la kutumika kutatua changamoto mbalimbali za jamii na kuchangia katika maendeleo ya nchi kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) imeendelea kuratibu miradi 106 ya utafiti na ubunifu kupitia Tume ya Taifa ya Sayansi na Teknolojia - COSTECH ikiwemo miradi 34 ya utafiti na miradi 72 ya ubunifu katika vyuo vikuu, taasisi za maendeleo pamoja na vyuo vya kati vya ufundi ambapo miradi saba imekamilika na kufungwa. Utekelezaji wa miradi hiyo umewezesha upatikanaji wa bidhaa, teknolojia na kampuni changa. Kwa mfano, kampuni 4 zimezalishwa na kusajiliwa kutoka katika miradi hiyo ya ubunifu na kuajiri vijana 27;

(ii) imeandaa miradi mipya miwili ya tafiti ambayo ni: *Geospatial WebInformatics System Development for Managing and Monitoring Agri-Products in Tanzania* na *Business Models for Food and Market Wastes Maggot Production, Social Acceptability and Commercialisation in Tanzania* kupitia Chuo Kikuu Ardhi ili kutatua changamoto kwa jamii kuhusu masuala ya upatikanaji wa taarifa za masoko ya mazao

- yenye kukuza uchumi wa wakulima wadogowadogo pamoja na kuzalisha bidhaa ikiwemo chakula cha kuku kutoka katika taka ngumu na hivyo kuongeza fursa za kujijiri;
- (iii) imefanya tafiti saba ambapo tafiti tano katika eneo la usalama wa mionzi, TEHAMA moja na nishati moja kwa lengo la kusaidia upatikanaji wa taarifa mpya ya udhibiti wa madhara ya mionzi, uboreshaji wa mifumo ya udhibiti pamoja na kujua mahitaji ya teknolojia ya nyuklia kwenye uzalishaji wa umeme;
- (iv) imeboresha Mwongozo wa Kitaifa wa Kupima Umahiri wa Watafiti wa Kisayansi (*National Framework for Scientific Research Competence - NFSR*). Mwongozo huo utatumika kutathmini na kukadiria kiwango (*rating*) cha umahiri wa watafiti wa kisayansi;
- (v) imeendelea kutoa fedha kulingana na Mwongozo wa Kitaifa wa Ruzuku wa Utafiti na

Ubunifu kwa miradi 16 ya ubunifu, miradi saba ya utafiti na miradi miwili kwa vituo vya utafiti;

(vi) imeendelea kusimamia jumla ya miradi 174 inayoendelea (ubunifu 133, utafiti 30 na miundombinu 11) ambayo inafadhiliwa kupitia Mfuko wa Taifa wa Uendelezaji wa Sayansi na Teknolojia (MTUSATE). Aidha, imefanya ufuatiliaji wa miradi ya utafiti na ubunifu 60 iliyopo Mkoa wa Lindi, Mtwara, Njombe, Mbeya, Rukwa, Arusha, Kilimanjaro, Kigoma, Tabora, Dodoma, Geita, Kagera, Mwanza, Musoma, Simiyu, Shinyanga, Morogoro, Pwani, Zanzibar na Dar es Salaam. Lengo la ufuatiliaji huo ni kuimarisha utekelezaji wa miradi hiyo;

(vii) imetoa mafunzo kwa watafiti kuhusu kuchapisha utafiti katika majarida yenye hadhi ya kimataifa ambapo jumla ya makala 33 za utafiti zilichapishwa katika Jarida la Sayansi, Teknolojia, na Ubunifu la Afrika Mashariki - EAJSTI;

(viii) imefanya tafiti 638 kupitia taasisi za elimu ya juu katika maeneo ya elimu, afya, mawasiliano, mazingira, uongozi, viwanda, TEHAMA, usafirishaji, kilimo, ubunifu na matumizi ya maeneo ya wazi katika kuzuia mafuriko, kuzalisha bidhaa mbalimbali kwa kutumia taka zinazozalishwa katika mazingira ya nyumbani, tiba za wanyama, biashara, tiba, haki za binadamu, maliasili, watu wenye mahitaji maalum, matumizi bora ya ardhi, usanifu na ujenzi wa gharama nafuu wa majengo mapya, njia mbadala za uvunaji wa maji ya mvua; na

(ix) imeendelea kusimamia miradi ya tafiti 199 katika maeneo yafuatayo: utatuzi wa migogoro ya ardhi, matumizi bora ya ardhi, usanifu na ujenzi wa gharama nafuu za majengo mapya, njia mbadala za uvunaji wa maji ya mvua ili kuongeza huduma ya maji katika Majiji, ubunifu na matumizi ya maeneo ya wazi katika kuzuia mafuriko, kuzalisha bidhaa mbalimbali kwa

kutumia taka zinazozalishwa katika mazingira ya nyumbani na uzalishaji wa chakula kwa kutumia skimu ndogo ndogo za maji katika vijiji vilivyokaribu na mito.

57. *Mheshimiwa Spika*, Serikali kupitia taasisi za elimu ya juu imetoa machapisho 1,519 kati ya machapisho 1,806 yaliyolengwa katika majarida mbalimbali ya kitaaluma kwenye ngazi ya kitaifa, kikanda na kimataifa kwa lengo la kuongeza maarifa katika jamii kuhusu utatuzi wa changamoto mbalimbali na kuvitangaza vyo. Vilevile, imefadhili wanataaluma 173 ili kufikia hatua ya kuchapisha machapisho katika majarida mbalimbali.

58. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu Serikali, imetekeleza yafuatayo:

- (i) imeandaa mkakati wa kitaifa wa matumizi ya TEHAMA na teknolojia nyingine za kufundishia na kujifunzia kwa lengo kuongeza ufanisi katika ufundishaji;

(ii) imetoa mafunzo ya utumiaji wa mifumo mitatu ya TEHAMA ambayo ni *Students Course Evaluation Management Information System* (CEMIS), *Postgraduate Admission Management Information System* (PAMIS) na *Consultancy Management Information System* (CoMIS) kwa lengo la kuboresha utendaji kazi katika Chuo Kikuu Ardhi;

(iii) imewezesha taasisi itwayo **UjuziNet** kutengeneza programu ya simu kwa ajili ya kutafuta taarifa za teknolojia. Programu hiyo itaziwezesha taasisi za umma na binafsi kukusanya taarifa kuhusu teknolojia zinazopatikana katika sekta mbalimbali. Programu hii imeundwa mahsusi ili kunasa taarifa katika umwagiliaji wa kilimo, taarifa za teknolojia ya afya, na mitambo ya kilimo, kulingana na mahitaji yaliyopokelewa;

(iv) imewezesha ubiasharishwaji wa bunifu nne (ushonaji, ubunifu wa mavazi, mashine za

kuongeza madini joto kwenye chumvi na mashine ya kufungasha bidhaa mbalimbali (*packaging machine*) katika kanda ya Dar es Salaam kupitia VETA;

(v) imeendelea kusimamia bunifu mbalimbali zilizobuniwa kupitia watumishi na wanafunzi ili ziweze kufika hatua ya kuuzika sokoni, bunifu hizo ni uundaji wa mita za malipo kabla ya matumizi; programu ya Bi - Shamba na Programu ya Leo Leo Gulio; na

(vi) imesajili wabunifu 14 katika kanzi data ya wabunifu ya Tume ya Sayansi na Teknolojia - COSTECH. Kati ya wabunifu waliosajiliwa 10 walihitaji usaidizi wa fedha na wabunifu wanne waliunganishwa na Mamlaka ya Udhibiti wa Mawasiliano Tanzania – TCRA.

59. *Mheshimiwa Spika*, Serikali kupitia taasisi za elimu ya juu imeendelea kuimarisha huduma za jamii

na kutatua changamoto mbalimbali, kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) imetoa ushauri wa kitaalamu katika usanifu na usimamizi wa ujenzi wa ghorofa tatu wa jengo la ofisi za Mamlaka ya Dawa na Vifaa Tiba - TMDA Dodoma; usanifu na usimamizi wa ujenzi wa uwanja wa mashujaa (*National Heroes Stadium*) katika mji wa Serikali Dodoma; usanifu na usimamizi wa ukarabati wa majengo ya biashara, nyumba ya uwekezaji, maisha *house*, NIC Kisutu, NIC Morogoro na Kihonda *apartments*, usanifu na usimamizi wa ujenzi wa karakana za TEMESA katika mji wa Dodoma na Geita kupitia VETA;

(ii) imetoa huduma za ushauri wa kitaalam 96 katika maeneo yafuatayo: TEHAMA, biashara, uongozi, sayansi, jamii, mazingira, kilimo, ufugaji, chakula, mazingira, usanifu na usimamizi na ushirika kwa lengo la kutatua changamoto za kijamii;

(iii) imetoa ushauri kwa wadau mbalimbali ikiwemo huduma za ugani kwa washiriki wapatao 65,210 wakiwemo wakulima, wafugaji, maafisa ugani, watafiti katika nyanja ya kilimo, mifugo, uvuvi, misitu na uimara wa udongo; na

(iv) imeendelea kutoa huduma za ushauri wa kitaalam katika eneo la usanifu na usimamizi wa ukarabati wa maabara za sayansi, maktaba na maabara ya TEHAMA katika vyuo saba vya Ualimu na ujenzi wa Chuo cha Ualimu Dakawa, Mhonda, na Sumbawanga, ujenzi wa vyuo vinne vya VETA vya Mkoa wa Geita, Ludewa - Njombe, Rukwa na Morogoro. Vilevile, imetoa ushauri wa usanifu, tathmini na usimamizi wa ukarabati wa vyuo 31 vya maendeleo ya wananchi.

60. Mheshimiwa Spika, Serikali imeendelea kuimarisha udhibiti na kukuza matumizi salama ya teknolojia ya nyuklia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) imesajili vituo vipya 43 vya mionzi ayonishi (*Ionizing Radiation Facilities*) na kufikisha jumla ya vituo vya mionzi 1,386 vilivyosajiliwa na vituo vipya 42 vya mionzi isiyoayonishi (*Non-Ionizing Radiation Facilities*) na kufikisha jumla ya vituo vya mionzi isiyoayonishi 409 vilivyosajiliwa. Aidha, imesajili vyanzo vipya 36 vya mionzi na kufikia jumla ya vyanzo vya mionzi 1,647 vilivyosajiliwa;
- (ii) imetoa leseni 633 za kumiliki na kutumia vyanzo vya mionzi, uingizaji nchini wa vyanzo vya mionzi 95, utoaji nje ya nchi wa vyanzo vya mionzi 13 na usafirishaji wa vyanzo vya mionzi ndani ya nchi 47;
- (iii) imetoa vyeti vya usajili 86 kati ya 100 sawa na asilimia 86 kwa wenye sifa za kufunga mitambo, matengenezo, uendeshaji wa vifaa vya mionzi;
- (iv) imekagua vituo 401 kati ya lengo la vituo 450 vinavyotumia vyanzo vya mionzi. Vilevile,

imekagua shehena za vyakula 19,435 kati ya shehena 15,000 zilizopangwa kufikiwa kuhusiana na mnyororo wa chakula katika sehemu za mipaka ya kuingia na kutoka kwa madhumuni ya kuhakikisha usalama wa mionzi ya bidhaa zinazosafirishwa na kudhibiti usafirishaji haramu wa vyanzo vya mionzi;

(v) imepima viwango vya mionzi kwa wafanyakazi 1,980 wanaofanya kazi katika vyanzo vya mionzi katika vituo 429. Aidha, viwango vya mfiduo vilivyopokelewa katika miezi mitatu mfululizo vilianza 0.1 hadi 3.2 *millisievert* (mSv), ambavyo viko ndani ya ukomo unaokubalika wa udhibiti;

(vi) imepima sampuli 37,717 za vyakula na mbolea, kati ya sampuli hizo 9,062 ziliingia nchini, sampuli 27,774 zilisafirishwa nje ya nchi na sampuli 695 zilikuwa za mbolea na tumbaku na bidhaa nyingine. Upimaji ulibaini kuwa sampuli

hizo hazikuwa na madhara yoyote yatokanayo na mionzi;

(vii) imefanya matengenezo ya Vifaa 74 ya vyombo vya nyuklia kutoka Albizia 1, Dangote 1, ofisi ya Rais 1, Namanga 1, kiwanja cha ndege Mwanza 1, na Uganda *Atomic Energy Council* 1, Hospitali ya Bugando 4, ORCI 2, *Good Samaritan* Ifakara 1, mgodi wa Bulyankulu 1, *Chrysos Corporation Limited* 1, TAEC (KIA 3, Namanga 2, Tarakea 2, Manyovu 1, Kigoma 3, Mtwara 3 Tanga 3, Kabwe 2, Tunduma 3, TAEC SSDL 2, Mtwara 3, Dodoma 2, Sirari 2, Holili 2), *Azhar Construction Co Ltd* 1, Konkola Zambia 2, *Tanzania Steel Pipe Ltd* 1;

(viii) imeanzisha ofisi katika bandari ya fumba Unguja kwa ajili ya usimamizi wa usalama na udhibiti wa vyanzo vya mionzi ayonishi (*ionizing radiation*) na mionzi siyoayonishi (*non ionizing*) kwa ajili ya ulinzi wa umma;

- (ix) imefanya ufuatiliaji na tathmini ya miradi 10 ya utafiti wa kitaifa inayofadhiliwa na *International Atomic Energy Agency* - IAEA ambayo inatekelezwa katika Sekta ya maji, afya, kilimo na mifugo; na
- (x) imeandaa mwongozo wa usalama na utunzaji, usafirishaji na uhifadhi wa urani pamoja na mwongozo wa usalama wa usanifu wa kituo cha kuhifadhi vifaa vya mionzi.

D. TAARIFA YA UTEKELEZAJI WA MAJUKUMU YA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)

61. *Mheshimiwa Spika*, Serikali kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO, imesimamia, imeratibu, imefuatilia na kufanya tathmini ya utekelezaji wa mikataba 10 ambayo imeridhiwa Kimataifa kama ifuatavyo:

- (i) mkataba wa kulinda nyara za kiutamaduni katika kipindi cha majanga ya kivita;
- (ii) kulinda tamaduni zisizoshikika;
- (iii) ulinzi wa urithi wa asili na kiutamaduni;
- (iv) kukataza, kuzuia uingizwaji, usafirishaji na umiliki haramu wa nyara za urithi wa kiutamaduni;
- (v) ulinzi na ukuzaji wa vielelezo vya tamaduni anuai;
- (vi) makubaliano ya uingizwaji wa elimu, malighafi za sayansi na utamaduni;
- (vii) kupinga ubaguzi katika elimu;

(viii) utambuzi wa mafunzo, vyeti na vigezo vingine vya kitaaluma katika ngazi za juu za elimu katika ukanda wa nchi za Afrika;

(ix) kupinga matumizi ya dawa za kuongeza nguvu na mbinu haramu katika michezo; na

(x) mkataba wa ardhi oevu muhimu ya kimataifa kama ya makazi ya dubu maji.

62. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Serikali kupitia tume ya taifa ya UNESCO imetekeleza yafuatayo:

(i) imefanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa malengo ya maendeleo endelevu nchini, lengo namba nne (SDG 4) kuhusu elimu bora na usawa inayotoa fursa ya kujiendeleza kwa wote. Aidha, imefanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa lengo namba tano (SDG 5) kuhusu usawa wa kijinsia na uwezeshaji wa wanawake na wasichana;

(ii) imewajengea uelewa Wadau kwa kutoa mafunzo kuhusu umuhimu wa Tanzania kuridhia mkataba wa 2001 wa Urithi wa Chini ya Bahari

(*Underwater Heritage*) uliokuwa na lengo la kulinda urithi wa kiutamaduni hususan kumbukizi za binadamu zenye sifa ya kiutamaduni, kihistoria na kiikolojia;

(iii) imehamasisha matumizi ya mitandao ya UNESCO (ASPNet, UNEVOC, UNITWIN) kwa wanafunzi kuanzia elimu ya awali hadi elimu ya juu kwa lengo la kubadilishana taarifa za kitaaluma, kuongeza maarifa na utendaji katika maeneo ya umahiri. Aidha, mpaka sasa taasisi 10 zimejiunga na mtandao wa ASPnet na taasisi nne na vyuo vikuu viwili vimejiunga na mtandao wa UNITWIN/UNESCO *Chairs*; na

(iv) imefuatilia na kutathmini maeneo mapya ya urithi yaliyopendekezwa na wadau nchini yanayotambuliwa na UNESCO kuwa maeneo ya urithi wa dunia kwa lengo la kuongeza vivutio vya utalii. Aidha, mpaka sasa maeneo ya Tendaguru katika Mkoa wa Lindi na Jozan Chwakabay Zanzibar yameingizwa katika orodha

ya awali ya UNESCO (*tentative list*) kwa ajili ya
uchambuzi wa kina.

**E. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO
NA BAJETI KWA MWAKA WA FEDHA 2024/25
KWA FUNGU 46**

63. ***Mheshimiwa Spika***, katika mwaka wa fedha 2024/25, Wizara imepanga kutekeleza vipaumbele vitano vyenye lengo la kuongeza ubora wa elimu kwa kuwezesha vijana wa Kitanzania kupata maarifa, ujuzi, kujiamini, kujiajiri na kuajirika. Vilevile, vipaumbele vyenye kujielekeza katika kutegemeza tafiti, sayansi, teknolojia na ubunifu katika agenda ya maendeleo ya nchi.

64. ***Mheshimiwa Spika***, vipaumbele vya Wizara kwa mwaka wa fedha 2024/25 ni kama vifuatavyo:

a) kuendelea na utekelezaji wa sera na mitaala, mapitio ya sheria na kuandaa miongozo ya utoaji elimu na mafunzo nchini;

b) kuongeza fursa na kuimarisha ubora wa elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi (amali na amali sanifu);

- c) kuongeza fursa na kuimarisha ubora wa elimu ya msingi, sekondari na ualimu;
- d) kuongeza fursa na kuimarisha ubora wa elimu ya juu; na
- e) kuendeleza tafiti, matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu.

a. Sera, Sheria, Mitaala na Miongozo ya Utoaji Elimu na Mafunzo Nchini

65. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu maboresho ya Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023 na mitaala kwa ngazi ya elimu ya msingi, sekondari na ualimu. Aidha, itaendelea na uandaaji wa zana za utekelezaji wa Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023 ambazo ni Miongozo, Mfumo wa Kitaifa wa Tuzo na Sifa Linganifu (*Tanzania Qualification Framework – TQF*), sheria na kanuni, mfumo wa mtaala wa kitaifa na mfumo wa tathmini wa kitaifa katika ngazi ya elimu ya msingi,

sekondari, ualimu, elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi, na elimu ya juu kwa lengo la kuwezesha ufanisi katika utekelezaji wa sera.

66. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea na maboresho ya mitaala ya elimu ya amali sanifu na elimu ya juu ili kuwezesha nchi kuandaa rasilimaliwatu yenye ujuzi na maarifa. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

(i) itafanya mapitio ya mitaala 171, kuandaa mitaala mipya 18, kuanzisha programu za vipaumbele 145 pamoja na matumizi ya mbinu bunifu za ufundishaji katika elimu ya juu. Aidha, itawezesha ziara za kimkakati kwa wafanyakazi wa sekta ya elimu katika nchi zenye uzoefu wa uandaaji wa rasilimaliwatu yenye maarifa na ujuzi wenye kuchangia katika ukuaji wa kati wa uchumi;

(ii) itaanzisha vituo vya elimu huria (*Open Education Resources - OER*) ili kuimarisha

majukwaa ya ndani na kuongeza fursa za upatikanaji wa elimu ya juu;

(iii) itasasisha na kuandaa mtaala mpya katika taasisi 17 za elimu ya juu; na

(iv) itahakiki mitaala 230 ya vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi. Lengo ni kuhakikisha kuwa mafunzo yanayotolewa yanakidhi mipango ya nchi, soko la ajira la kitaifa na kimataifa na kuwawezesha wahitimu kujiajiri na kukabiliana na tatizo la ukosefu wa ajira.

67. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutoa elimu kuhusu maboresho ya Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023 kwa watendaji wa ngazi zote za elimu na mafunzo wakiwemo walimu wa shule za msingi; walimu wa shule za sekondari; wakufunzi wa vyuo vya ualimu; wakufunzi wa vyuo vya ufundi; wakufunzi wa vyuo vya VETA; wakufunzi wa vyuo vya maendeleo ya wananchi; maafisa elimu msingi,

maafisa elimu sekondari, wasimamizi wa elimu ngazi ya mkoa; maafisa elimu kata; wathibiti ubora wa shule na wanataaluma kutoka taasisi za elimu ya juu. Vilevile, itaendelea kutoa mafunzo kazini kwa walimu wa shule za msingi na sekondari kuhusu mitaala iliyoboreshwa.

68. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea na mapitio ya Sheria ya Elimu, Sura 353 ili iendane na Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023. Vilevile, itafanya mapitio ya sharia na miundo ya taasisi mbalimbali ikiwamo; COSTECH, TLSB, NECTA, VETA, TCU, NACTVET, TIE, TEWW na TEA ili ziendane na maboresho ya sera na sheria na makuliano mbalimbali ya Kikanda na Kimataifa. Vilevile, itafanya marekebisho ya sheria ya bodi ya mikopo kwa lengo la kuongeza ufasini wake ikiwamo kurahisisha ufunguaji wa mashauri na utekelezaji wake.

69. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuhuisha miongozo mbalimbali ya utoaji elimu na mafunzo

nchini ili kuendana na maboresho ya mitaala na Sera ya Elimu na Mafunzo 2014, Toleo la 2023 kama ifuatavyo:

- (i) itaandaa mwongozo wa elimu jumuishi wa ufundishaji na matumizi ya teknolojia kwa lengo la kuongeza ufanisi katika ufundishaji na matumizi ya teknolojia katika elimu na mafunzo;
- (ii) itafanya mapitio ya mwongozo wa uanzishaji na usajili wa shule wa mwaka 2020 ili kuendana na mabadiliko ya sera na mitaala;
- (iii) itakamilisha mwongozo wa kuwatambua na kuwaendeleza wanafunzi wenye vipawa na vipaji;
- (iv) itaandaa kiunzi, mwongozo na zana kwa ajili ya kuwezesha upimaji wa ujifunzaji kwa wanafunzi wa madarasa ya awali kwa lengo la kubaini ujuzi katika ngazi husika;

- (v) itahuisha mwongozo wa kuwezesha ufundishaji na ujifunzaji kwa walimu na wanafunzi wenye mahitaji maalum;
- (vi) itaandaa mwongozo wa kukabiliana na majanga yatokanayo na mabadiliko ya tabia nchi katika taasisi za elimu yanayoathiri utoaji wa elimu na mafunzo;
- (vii) itafanya mapitio ya mwongozo wa huduma ya maji, elimu ya afya na usafi wa mazingira shuleni ili kuimarisha utoaji huduma za maji na usafi wa mazingira katika shule za msingi na sekondari;
- (viii) itaandaa mwongozo wa ukarabati wa miundombinu ya shule ili kuwezesha uendelevu wa miundombinu inayojengwa katika shule za msingi na sekondari; na
- (ix) itahuisha miongozo ya uanzishaji na usimamizi wa elimu ya watu wazima na programu za elimu nje ya mfumo rasmi.

70. **Mheshimiwa Spika**, Serikali itaongeza wigo wa ukusanyaji, uchakataji na utoaji wa takwimu za elimu kwa kuunganisha mifumo yote ya takwimu za elimu ya awali, msingi, sekondari, ualimu, ufundi na mafunzo ya ufundi stadi, elimu ya juu, pamoja na mifumo ya upimaji na tathmini. Maboresho hayo yatahusisha kujumuisha taarifa za shule binafsi zisizo tumia mitaala ya Taifa. Mabadiliko hayo yatawezesha Wizara kuwa na taarifa za kila mwanafunzi, fani na programu zinazotolewa nchini na kuandaa Kitabu cha Taifa cha Takwimu Muhimu za Elimu (*Basic Education Statistics in Tanzania* - BEST) ambacho kitakuwa na taarifa za kuanzia elimu ya awali hadi elimu ya juu. Kazi ya maboresha hayo imeshaanza na inafanywa na wataalamu wa ndani kutoka vyuo vikuu. Vilevile, Serikali itaanzisha jukwaa shirikishi la utafiti la wadau wa elimu ambalo litatambua na kuratibu tafiti za kielimu zinazofanyika nchini. Lengo la utekelezaji wa afua hizi ni kuhakikisha kuwa maamuzi ya kimageuzi

na maendeleo katika sekta yanazingatia taarifa, takwimu na tafiti sahihi zenye maslahi kwa sekta na Taifa kwa ujumla.

71. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha tunaimarisha matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu katika agenda ya maendeleo, Serikali itaendelea na mapitio ya Sera ya Sayansi na Teknolojia ya Mwaka 1996 kwa lengo la kuandaa sera inayoakisi hali ya sasa na ya baadaye ya maendeleo ya sayansi, teknolojia na ubunifu. Vilevile, itafanya tathmini ya utekelezaji wa Sera ya Taifa ya Teknolojia ya Nyuklia 2013 na Sera ya Taifa ya Utafiti na Maendeleo 2010 ili kuwezesha kuandaa Sera zenye kuendana na mahitaji ya sasa na ya baadaye.

b. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Mafunzo ya Amali (Ufundi na Ufundi Stadi) katika Shule za Sekondari na Vyuvo vya Amali

72. **Mheshimiwa Spika**, katika kuhakikisha tunaongeza fursa za amali nchini, Serikali itaendelea kuboresha na kuongeza miundombinu ya shule za

sekondari za amali, vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itawezesha ujenzi wa shule mpya 100 za sekondari za ufundi, kati ya hizo shule 26 zitaanza kupokea wanafunzi kuanzia Januari 2025. Aidha, ujenzi wa shule za amali utapewa kipaumbele katika maeneo ambayo hayana vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi au shule ya amali ya sekondari;
- (ii) itaendelea na ujenzi wa vyuo 65 vya mafunzo ya ufundi stadi, kati ya hivyo 64 ni vya wilaya na kimoja ni cha ngazi ya Mkoa wa Songwe. Vilevile, imeongeza vifaa vya kufundishia na kujifunzia katika vyuo 29 vilivyokamilisha ujenzi. Aidha, itakamilisha ujenzi wa Chuo cha Ufundi Dodoma na kuendelea na ukarabati wa vyuo vitatu pamoja na upanuzi wa vyuo 16;
- (iii) itaendelea na ujenzi wa miundombinu ya nyongeza katika vyuo 10 vya mafunzo ya ufundi

stadi (Ndolage-Muleba, Ileje, Newala, Ngorongoro, Gorowa - Babati, Urambo, Kasulu, Mabalanga - Kilindi, Nkasi na Kanadi - Bariadi) ili kuviwezesha vyuo hivyo kufikia viwango vya msingi vya utoaji wa mafunzo;

(iv) itajenga bweni moja lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 80 kwa kila chuo katika vyuo 10 vya maendeleo ya wananchi. Aidha, itakarabati karakana nne katika Chuo cha Ualimu wa Ufundi Stadi Morogoro;

(v) itaendelea na ujenzi wa maktaba ya kisasa yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,500 katika Chuo cha Ufundi Arusha;

(vi) itakamilisha ujenzi na kuweka samani katika bweni la wavulana na bwalo la chakula katika Chuo cha VETA Karagwe. Aidha, itakamilisha ukarabati wa Hoteli ya Mafunzo katika Chuo cha VETA Mwanza na Dodoma;

- (vii) itakarabati karakana nne na kuweka samani katika mabweni mawili katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundi Stadi Morogoro (MVTTTC);
- (viii) itaendelea na ujenzi wa karakana nne kwa ajili ya fani ya umeme, ufundi bomba, ufundi magari na ujenzi katika Chuo cha Ufundi na Mafunzo Stadi – Kihonda pamoja na ujenzi wa karakana ya ufundi bomba katika Chuo cha Ufundi na Mafunzo Stadi cha Mkoa wa Mbeya;
- (ix) itaendelea na ujenzi wa ofisi ya Mamlaka ya Elimu na Mafunzo ya Ufundi Stadi - VETA makao makuu pamoja na ofisi ya Baraza la Taifa la Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi - NACTVET ili kusogeza huduma za taasisi hizo katika Mji wa Serikali – Dodoma; na
- (x) itaendelea na ujenzi wa hosteli mbili katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere - Kampasi ya Karume zenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 768 kwa kila hosteli. Vilevile,

itaendelea na ujenzi wa maktaba yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,500, ukumbi wa mihadhara utakaohudumia wanafunzi 1,000 kwa wakati mmoja na itajenga madarasa 12 yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 300 kwa kila darasa na ofisi 20 za watumishi katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere - kampasi ya Kivukoni. Aidha, itaendelea na ujenzi wa jengo la utawala na madarasa yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,800 katika Chuo cha Kumbukumbu ya Mwalimu Nyerere - kampasi ya Pemba.

73. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Serikali itaendelea kuongeza fursa za mafunzo ya amali (elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi) katika vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itasajili vyuo vya Elimu ya Ufundi na Mafunzo ya Ufundi Stadi 150 ambapo vyuo vya elimu ya

ufundi ni 100 (*Technical Education Training Colleges*) na vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi ni 50 (*Vocational Education Training Colleges*), hivyo kuwa na jumla ya vyuo 504 vya elimu ya ufundi na vyuo 885 vya mafunzo ya ufundi stadi. Usajili wa taasisi hizo utawezesha kuongeza fursa na kutoa mafunzo kwa kuzingatia viwango na ubora;

(ii) itadahili wanafunzi 263,718 wa elimu ya ufundi na mafunzo na ufundi stadi ambapo wanafunzi wa vyuo vya elimu ya ufundi ni 190,518 na wanafunzi wa vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi ni 73,200 sawa na ongezeko la asilimia 23 ikilinganishwa na udahili wa mwaka 2023/24. Udahili unalenga kuongeza rasilimaliwatu yenye ujuzi na uwezo wa kujiajiri na kuajiriwa; na

(iii) itadahili wanafunzi 2,089 katika Chuo cha Ualimu wa Mafunzo ya Ufundi Stadi Morogoro - MVTTTC ili kuongeza idadi ya walimu wanaofundisha vyuo vya elimu ya ufundi na

mafunzo ya ufundi stadi na vyuo vya ualimu wa mafunzo ya ufundi.

74. *Mheshimiwa Spika*, katika kusimamia ubora wa mafunzo ya Amali, Serikali itaendelea kuimarisha ithibati na uthibiti katika vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa ithibati kwa vyuo 70 vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi hivyo kuwa na jumla ya vyuo 320 vilivyopata ithibati ili kuthibiti ubora wa mafunzo yanayotolewa katika vyuo hivyo;
- (ii) itaimarisha shughuli za uthibiti ubora wa uendeshaji wa vyuo 835 vya mafunzo ya ufundi stadi na shule za sekondari 96 zinazotoa elimu ya amali; na
- (iii) itafanya ufuatiliaji na tathmini katika vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi 450 (vyuo vya elimu ya ufundi 300 na vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi 150) kwa lengo la

kuhakikisha endapo mafunzo yanatolewa kwa kuzingatia vigezo na miongozo iliyopo.

75. Mheshimiwa Spika, katika kuwajengea umahiri walimu wa vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi pamoja na vyuo vya maendeleo ya wananchi, serikali itatekeleza yafuatayo:

(i) itatoa mafunzo ya muda mrefu na muda mfupi kwa watumishi 215 ambapo mafunzo ya muda mrefu ni watumishi 50 na muda mfupi ni 165 kwa watumishi wa vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi na shule za sekondari za elimu ya amali kuhusu mipango ya elimu na ufundishaji unaozingatia ujenzi wa umahiri. Aidha, mafunzo ya muda mrefu yatahusisha watumishi sita katika ngazi ya uzamili, wanne katika ngazi ya uzamivu na watano katika ngazi ya shahada;

(ii) itatoa mafunzo kwa walimu 1,000 wa vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi

kuhusu tathmini ya mitaala ya umahiri (CBET) ili kuwawezesha walimu kufundisha na kufanya tathmini ya wanafunzi kwa kuzingatia umahiri; na

(iii) itaanzisha mafunzo ya ualimu katika vyuo vitatu vya VETA (Moshi, Dar es Salaam na Kagera (RVTSC) kwa lengo la kuongeza idadi ya walimu wenye sifa na ujuzi wa kufundisha vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi.

76. *Mheshimiwa Spika*, katika kugharimia elimu ya amali (elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi) kwa lengo la kupunguza gharama za upatikanaji wake, Serikali itawezesha mafunzo kwa vitendo viwandani (Industrial Practical Training – IPT) kwa wanafunzi 1,724 (Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya 551, Chuo cha Ufundi Arusha 500 na Taasisi ya Tekonolojia Dar es Salaam 673). Vilevile, itaendelea kuwezesha upatikanaji wa chakula kwa wanafunzi 17,411 (vyuo vya maendeleo ya wananchi wanafunzi

15,000, Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam wanafunzi 850, Chuo cha Ufundi Arusha wanafunzi 800 na Chuo Kikuu cha Sayansi na Teknolojia Mbeya wanafunzi 761). Aidha, itatoa mikopo kwa wanafunzi wa stashahada takribani 10,000 katika fani za kipaumbele na zenye uhaba wa wataalam nchini ikiwamo fani za sayansi na ufundi.

77. Mheshimiwa Spika; Serikali itaendelea kuwezesha na kuongeza vifaa vya kufundishia katika vyuo vya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itawezesha ununuzi na usimikaji wa vifaa vya mafunzo ya uchochoteaji vyuma katika vyuo vya mafunzo ya ufundi stadi (Dar es Salaam, Mtwara, Mwanza, Dodoma na Moshi) ili kuwezesha utoaji wa mafunzo yanayotambulika kimataifa;
- (ii) itaweka samani katika vyuo tisa vya mafunzo ya ufundi stadi (Ndolage - Muleba, Ileje,

Ngorongoro, Gorowa, Urambo, Kasulu, Mabalanga, Nkasi na Kanadi); na

(iii) itanunua mashine za kisasa kwa ajili ya maabara ya upimaji wa udongo, lami na maji ili kuongeza ufanisi katika utoaji wa mafunzo kwa vitendo na huduma za ushauri wa kitaalamu katika Chuo cha Ufundi Arusha.

78. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuziwezesha taasisi za elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi kutumia nishati safi ya kupikia kwa lengo la kuhifadhi mazingira na kuimarisha utoaji wa mafunzo kwa kufunga mifumo ya majiko ya gesi katika vyuo 24 vya VETA ambavyo ni; Mpanda, Uvinza, Kishapu, Uyui, Newala, Karatu, Kilindi, Arusha, Ndolage, Igunga, Mabalanga. Vilevile, mifumo hiyo itafungwa katika chuo cha VETA mkoa wa; Mtwara, Kigoma, Iringa, Kagera, Tabora; na chuo cha VETA wilaya ya; Masasi, Ngorongoro, Longido, Monduli, Pangani, Korogwe, Nyasa, na Iringa. Aidha, Serikali

itaweka nishati safi ya kupikia katika vyuo 54 vya maendeleo ya wananchi.

c. Kuongeza fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Msingi, Sekondari na Ualimu

79. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutoa Ithibati kwa shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itasajili shule za msingi na sekondari takribani 772 ambapo awali pekee 30, awali na msingi 475 (Serikali 313 na zisizo za Serikali 162), sekondari 266 (Serikali 209 na zisizo za Serikali 57), chuo cha ualimu kimoja cha binafsi;
- (ii) itafanya tathmini kwa shule 100 zilizopewa usajili wa masharti ili kubaini utekelezaji wa masharti ya usajili; na
- (iii) itahakiki shule 200 (msingi 125 na sekondari 75) zilizosajiliwa kwa lengo la kuhuisha usajili.

80. **Mheshimiwa Spika**, katika kuboresha miundombinu ya kufundishia na kujifunzia katika ngazi ya elimu ya msingi, sekondari na ualimu, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itawezesha ujenzi wa shule za sekondari za kata 226, nyumba za walimu 184 wa sekondari na ununuzi wa vifaa vya maabara;
- (ii) itawezesha ujenzi wa madarasa 2,018 (msingi 1,221 na sekondari 797); mabweni 114 kwa shule za sekondari; nyumba za walimu 658 (msingi 567 na sekondari 81) matundu ya vyoo 2,848 (msingi 1,514 na sekondari 884), maabara 10 na vituo vya walimu (TRCs) 300 kwa lengo la kuboresha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji. Aidha, itakamilisha ujenzi vyumba vya madarasa 111 katika shule za msingi 37, matundu ya vyoo, maabara, nyumba za walimu na mabweni katika shule za sekondari 50;

- (iii) itawezesha utoaji wa elimu ya afya na usafi wa mazingira ikiwemo ujenzi wa miundombinu ya vyoo na uwekaji wa vifaa vya kunawia mikono katika shule za msingi 360;
- (iv) itakarabati nyumba za watumishi wa vyuo vya ualimu 10 na vyuo vya maendeleo ya wananchi 15;
- (v) itafanya matengenezo na ukarabati wa nyumba za watumishi 10 pamoja na mifumo ya maji taka katika kituo cha maendeleo DAKAWA; na
- (vi) itaweka nishati safi ya kupikia ili kuendelea kuhifadhi na kuimarisha mazingira katika vyuo vya ualimu 11 (Nachingwea, Katoke, Kleruu, Tabora, Dakawa, Patandi, Mpwapwa, Sumbawanga, Mhonda, Kasulu na Monduli). Vilevile, itanunua samani kwa ajili vyuo vya ualimu ambavyo ni; Sumbawanga, Mhonda, Dakawa na Ngorongoro.

81. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha uthibiti ubora wa shule za msingi, sekondari, vyuo vya ualimu na vyuo vya maendeleo ya wananchi, Serikali itatekeleza yafuatayo:

(i) itafanya tathmini ya jumla katika takribani asasi 6,620 (shule za awali na msingi 4,965, sekondari 1,525, vyuo vya ualimu 66, vyuo vya maendeleo ya wananchi 14, na vituo 50 vya elimu ya watu wazima na mafunzo nje ya mfumo rasmi). Vilevile, itafanya ufuatiliaji na tathmini kwa lengo la kubaini ubora katika uandikishaji, ufundishaji na ujifunzaji, usimamizi na uongozi na kutoa ushauri kwa walimu wa masomo katika taasisi 1,010 (awali na msingi 783, sekondari 213, vyuo vya ualimu tisa, na vyuo vya maendeleo ya wananchi vitano);

(ii) itatoa mafunzo kwa wathibiti ubora wa shule kutoka halmashauri 184 ambao watashiriki katika uhakiki wa kiashiria kinachohusu shule za msingi kuwa jumuishi kwa lengo la kuimarisha

ufundishaji na ujifunzaji katika shule jumuishi za msingi. Vilevile, itatoa mafunzo kazini kwa wathibiti ubora wa shule 368 kutoka halmashauri 184 kuhusu utaratibu wa usajili wa walimu wa kigeni;

(iii) itaandaa moduli za mfumo wa taarifa za uthibiti ubora wa shule zitakazojumuishwa kwenye *School Information System – SIS* ili kuimarisha uthibiti ubora wa shule wa ndani;

(iv) itaendelea na ujenzi wa ofisi ya uthibiti ubora wa shule katika Halmashauri ya Wilaya ya Mlele na ukarabati wa ofisi nne za uthibiti ubora wa shule katika Halmashauri ya Mpwapwa, Chato, Mpanda, na Halmashauri ya Mji - Ifakara; na

(v) itanunua samani na vitendea kazi katika ofisi 210 (halmashauri 184 na mikoa 26) za uthibiti ubora wa shule na itanunua magari 3 kwa ajili ya shughuli za uthibiti ubora wa shule katika Halmashauri ya Mlele, Tunduma na Serengeti.

82. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaimarisha utoaji wa elimu jumuishi kwa wanafunzi na walimu wenye mahitaji maalum kwa lengo la kuondoa vikwazo vya kimfumo na kimuundo ili kurahisisha ufundishaji na ujifunzaji kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itafanya tathmini ya awali ya kubaini hali ya usaidizi uliopo na unaohitajika kwa wanafunzi 1,000 na walimu 200 wenye mahitaji maalum kwa lengo la kutoa ushauri wa kitaalam;
- (ii) itajenga uelewa kwa jamii na wadau wa elimu kuhusu elimu jumuishi kwa lengo la kuhamasisha uandikishaji wa wanafunzi wenye mahitaji maalum. Vilevile, itatoa semina za uhamasishaji kuhusu haki na wajibu wa watumishi wenye mahitaji maalum kwa watumishi 105 kutoka vyuo 35 vya ualimu. Aidha, itawezesha ushiriki wa watumishi 40 katika maadhimisho ya watu wenye ulemavu;

(iii) itawajengea uwezo maafisa 368 wa elimu maalum msingi na sekondari kuhusu ubainishaji wa awali wa watoto wenye ulemavu kwa lengo la kurahisisha zoezi la upimaji kwa kiwango kinachohitajika; na

(iv) itanunua na kusambaza vifaa vya kufundishia na kujifunzia na vifaa saidizi kwa wakufunzi 105, walimu 103 na walimu tarajali 188 wenye mahitaji maalum ili kuimarisha ufundishaji na ujifunzaji.

83. *Mheshimiwa Spika,* Serikali itaendelea kuimarisha upatikanaji wa vitabu katika ngazi ya elimu ya awali, msingi na sekondari kwa lengo la kuimarisha uwiano wa kitabu kwa mwanafunzi na hivyo kuboresha ufundishaji na ujifunzaji na kuchochea tabia na utamaduni wa kujisomea kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) itachapa na kusambaza nakala za vitabu takribani 2,000,000 vya masomo ya hisabati na sayansi kwa kidato cha 1 hadi 4;

- (ii) itaandaa vitabu vya kiada kwa darasa la II na IV, sekondari kidato cha 1 na cha 6 na viongozi vya mwalimu;
- (iii) itachapa na kusambaza vitabu vya kiada kwa darasa la II na IV, sekondari kidato cha 1 na cha 6 na viongozi vya mwalimu;
- (iv) itachapa na kusambaza vitabu vya kiada katika maandishi yaliyokuzwa na breli kwa darasa la II na IV, sekondari kidato cha 1 na cha 6 na Kiongozi cha mwalimu kwa ajili ya wanafunzi wenye uoni hafifu na wasioona kwa lengo la kuboresha ufundishaji na ujifunzaji kwa watoto wenyemahitaji maalum;
- (v) itaandaa programu za mafunzo endelevu, mashindano, teknolojia ya kidijiti, uchapishaji wa miongozo ya stadi za maisha, mafunzo na usambazaji wa mitaala; na

(vi) itaweka maudhui ya elimu ya sekondari katika mfumo wa kidijiti kwa lengo la kurahisisha upatikanaji wake.

84. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, Serikali itaendelea kukuza ujuzi wa uandishi na kuhamasisha tabia ya usomaji na kuimarisha matumizi ya maktaba katika ngazi zote za elimu kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) itaratibu uandaaji wa Sera ya Taifa ya Huduma za Maktaba nchini. Vilevile, itaendelea kununua vitabu kwa ajili ya maktaba za mkoa na kuendeleza maktaba 15 za jamii;

(ii) itaendelea kusimamia na kuratibu utoaji wa Tuzo ya Kitaifa ya Mwalimu Nyerere ya Uandishi Bunifu yenye lengo la kuhamasisha uandishi na usomaji wa vitabu, kutunza historia na utamaduni wa Mtanzania na kuinua sekta ya uchapaji nchini. Tuzo hizo zitatolewa kwa waandishi mahiri wa riwaya, hadithi fupi na ushairi. Aidha, itagharamia uchapaji, kununua

na kusambaza katika taasisi za elimu na maktaba vitabu vya washindi wa tuzo hizo. Mafanikio katika azma hii yamelenga kuwezesha sekta ya uchapishaji na uchapaji na kuongeza ari ya kusoma;

(iii) itaendelea kuratibu na kukuza stadi na ujuzi wa uandishi insha kwa wanafunzi wa shule za msingi na sekondari nchini katika nyanja za: ujenzi wa taifa, mageuzi ya kimaendeleo, ustahimilivu, na maridhiano. Tutaandaa shindano maalum la uandishi wa insha kwa wanafunzi kuchochea uelewa na fikra tunduizi kuhusu **falsafa ya 4Rs ya Mheshimiwa Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania.** Vilevile, Serikali itaendelea kuratibu shindano la uandishi wa Insha kwa Nchi za Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika kwa wanafunzi 2,000 wa shule za sekondari; na

(iv) itakamilisha ujenzi wa maktaba ya kumbukumbu ya John Pombe Magufuli - Chato. Vilevile, itafanya ukarabati wa maktaba katika Mkoa wa Tanga, Mbeya, Musoma na Mtwara.

85. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha wanafunzi wa sekondari na vyuo vya ualimu wanajifunza kwa vitendo, Serikali itanunua vifaa vya maabara kwa ajili ya shule 1,322 na vyuo 13 vya ualimu pamoja na vifaa vya kufundishia na kujifunzia katika vyuo 35 vya ualimu. Vilevile, itanunua vifaa vya kujifunzia na kemikali kwa ajili ya kufundishia masomo ya sayansi kwa wanafunzi wa elimu kwa njia mbadala kwa hatua ya I na II.

86. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kufanya upimaji na tathimini ya elimu ya msingi, sekondari na vyuo vya ualimu kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) itaendesha Upimaji wa Kitaifa wa Darasa la Nne na Kidato cha Pili kwa watahiniwa **1,681,490**

- na **882,314** mtawalia wanaotarajiwa kufanya upimaji huo mwezi Novemba, 2024;
- (ii) itaendesha Mtihani wa Kumaliza Elimu ya Msingi kwa watahiniwa **1,241,291** wanaotarajiwa kufanya mtihani huo mwezi Septemba, 2024;
- (iii) itaendesha Mtihani wa Kidato cha Nne na Mtihani wa Maarifa kwa watahiniwa **559,646** wanaotarajiwa kufanya mitihani hiyo mwezi Novemba, 2024;
- (iv) itaendesha Mtihani wa Kidato cha Sita kwa watahiniwa **114,500** wanaotarajiwa kufanya mtihani huo mwezi Mei, 2025;
- (v) itaendesha Mtihani wa Cheti na Stashahada ya Ualimu kwa watahiniwa **8,500** wanaotarajiwa kufanya mtihani huo mwezi Mei, 2025;
- (vi) itaongeza uwezo wa kuchapa mitihani kwa kununua na kusimika mashine ya kisasa ya uchapaji, na itawezesha Baraza la Mitihani kuandaa Kiunzi cha Upimaji cha Taifa; na

(vii) itaandaa Mfumo wa Kieletroniki wa Tathmini ya Ujifunzaji wenye lengo la kurahisisha upimaji wa wanafunzi katika shule za msingi.

87. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha mafunzo ya usimamizi wa elimu nchini, Serikali kupitia Wakala wa Maendeleo ya Uongozi wa Elimu itatekeleza yafuatayo:

(i) itadahili walimu 2,050 watakaosoma astashahada na stashahada ya uongozi wa elimu, usimamizi na utawala na uthibiti ubora wa shule katika kampasi zote;

(ii) itatoa mafunzo ya muda mfupi kwa washiriki 6,702 kuhusu uongozi na usimamizi wa elimu kutoka makundi mbalimbali ya elimu nchini ili kuwajengea uwezo wa kusimamia maendeleo ya shule;

(iii) itafanya tafiti tatu katika maeneo ya uongozi na usimamizi wa elimu kwa lengo la kutatua

changamoto zinazojitokeza katika uongozi na usimamizi wa elimu nchini;

(iv) itaanzisha kozi za elimu masafa (*E-learning courses*) ili kuwafikia viongozi wengi wa elimu nchini na kupunguza gharama za uendeshaji pamoja na kuongeza wigo wa utoaji wa huduma kwa wateja. Vilevile, itatoa shauri elekezi sita za kitaalamu katika uongozi, usimamizi na utawala na uthibiti ubora wa shule ili kuwajengea uwezo wa kusimamia maendeleo ya shule;

(v) itawezesha watumishi 39 kushiriki mafunzo ambapo muda mrefu ni watumishi 35 (shahada ya uzamivu) na muda mfupi watumishi wanne kwa lengo la kuongeza ufanisi katika utendaji kazi;

(vi) itaendelea na ujenzi wa jengo lenye kumbi tatu za mafunzo katika kampasi ya Bagamoyo lenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,400 kwa wakati mmoja na itakarabati majengo ya

Wakala ikiwemo nyumba tatu za watumishi ili kuboresha mazingira katika shughuli za utoaji wa mafunzo ya uongozi na usimamizi wa elimu. Vilevile, itajenga ukumbi changamani (*multipurpose hall*) katika Chuo cha Uongozi ADEM kampasi ya Bagamoyo;

(vii) itakamilisha ujenzi na ununuzi wa samani katika jengo la ghorofa moja lenye kumbi nne za mihadhara zenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 564 pamoja na ofisi 10 katika kampasi ya Mbeya ili kuimarisha ufanisi katika shughuli za utoaji wa mafunzo ya uongozi na usimamizi wa elimu; na

(viii) itaendeleza ushirikiano kati ya ADEM na Chuo cha *Zhejiang Normal University* (ZJNU) kilichopo China ili kuwezesha watumishi kupata mafunzo ya muda mfupi na mrefu katika eneo la uongozi na usimamizi wa elimu nchini.

88. **Mheshimiwa Spika**, katika kutoa fursa kwa wanafunzi walioacha shule kwa sababu mbalimbali, Serikali itaongeza fursa za utoaji wa elimu ya sekondari kwa njia mbadala kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaongeza udahili wa wanafunzi kutoka 22,131 kwa mwaka 2023/24 hadi 24,891 kwa mwaka 2024/25. Vilevile, itaongeza udahili wa wanafunzi wa astashahada, stashahada na shahada kutoka 4,430 hadi 5,300;
- (ii) itajenga vituo vitano vya elimu kwa njia mbadala katika Mkoa wa Simiyu, Singida, Njombe, Katavi na Mbeya. Vilevile, itajenga ofisi na madarasa katika vituo vya Mkoa wa Kagera, Shinyanga na Singida; na
- (iii) itakarabati vituo sita vinavyotoa elimu kwa njia mbadala katika mikoa sita ambayo ni Simiyu, Singida, Njombe, Katavi, Lindi na Mbeya pamoja na kukarabati miundombinu ya ufundishaji na

ujifunzaji katika Mkoa wa Dar es Salaam,
Mwanza na Morogoro.

89. *Mheshimiwa Spika*, katika kuwajengea stadi za maisha, ujasiriamali stadi za kusoma, kuandika na kuhesabu na ufundi wa awali ili vijana wenye umri wa miaka 14 na kuendelea waweze kujiajiri au kuajiriwa, Serikali itaendelea kuongeza fursa za mafunzo kwa vijana 16,000 walio nje ya shule kupitia Mpango wa Elimu Changamani kwa Vijana Walio Nje ya Shule.

90. *Mheshimiwa Spika*, ili kupunguza idadi ya watu wasiojua kusoma na kuandika, Serikali itawajengea uwezo maafisa na wataalamu wa kisomo. Vilevile, itaendelea kutekeleza Mkakati wa Kitaifa wa Kisomo na Elimu kwa Umma na kufanya utafiti wa kitaifa kuhusu hali ya kisomo na elimu kwa umma kwa lengo la kuboresha utekelezaji wa mkakati husika.

91. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuwezesha wanafunzi walio katika mazingira magumu kufanya mtihani wa majaribio (Mock) hatua ya I na II,

Mtihani wa Maarifa (QT) kwa wanafunzi wa kike 3,000 na wa kiume 1,000 na mtihani wa kidato cha nne kwa wanafunzi wa kike 3,000 na wa kiume 1,000 katika vituo 151 vya mafunzo ya elimu kwa njia mbadala. Vilevile, itatoa motisha kwa walimu wanaofundisha hatua ya I na II katika vituo hivyo.

92. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kutoa mafunzo ya ushauri na unasihi kuhusu haki za mtoto, ukatili wa kijinsia na watoto na namna ya kuunda dawati la jinsia kwa walimu wa shule za msingi na sekondari 4,170 za serikali na zisizo za serikali ili kuwawezesha walimu kutatua changamoto za masuala ya ukatili na kisaikolojia kwa wanafunzi na kupunguza mdondoko. Vilevile, itatoa mafunzo kuhusu malezi kwa washiriki 300 wa Umoja wa Wazazi na Walimu (UWAWA) na kamati/bodi za shule.

93. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwajengea umahiri wa ufundishaji na ujifunzaji kwa walimu wa shule za msingi na sekondari, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa mafunzo kwa walimu 1,500 wa shule za msingi kuhusu utaratibu wa utekelezaji wa Shule Salama (*Safe School Package*) kwa wanafunzi;
- (ii) itawezesha mafunzo ya TEHAMA kwa walimu 800 wa shule za msingi katika vituo 200 vya walimu;
- (iii) itatoa mafunzo kwa walimu 4,500 wa shule za awali kuhusu ufundishaji na ujifunzaji wa wanafunzi wa darasa la awali;
- (iv) itatoa mafunzo kwa walimu 3,000 wa masomo ya sayansi na hisabati kwa lengo la kuimarisha ubora wa elimu ya sekondari inayotolewa nchini;
- (v) itatoa mafunzo kwa wawezeshaji 20 wa vyuo vya ualimu kuhusu matumizi ya mwongozo wa malezi, unasihi na ulinzi wa mtoto kwa shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu;

(vi) itatoa mafunzo kwa walimu 400 wa shule za msingi kuhusu matumizi ya mfumo wa tathmini katika ngazi ya shule. Vilevile, itatoa mafunzo kwa walimu 736 wanaofundisha darasa la awali, la I na la II kuhusu kiunzi cha taifa cha tathmini ya ujifunzaji; na

(vii) itatoa mafunzo kwa waratibu wa elimu ya afya na usafi wa mazingira shuleni wa mikoa 26 na halmashauri 184. Vilevile, itasambaza Mwongozo wa Huduma ya Maji, Elimu ya Afya na Usafi wa Mazingira Shuleni (*School WASH Guidelines*) na Mpango wa Kitaifa wa Kugharimia na kuwekeza katika miundombinu ya huduma ya maji, elimu ya afya na usafi wa mazingira shuleni.

94. *Mheshimiwa Spika*, vilevile Serikali itatoa ufadhili wa masomo katika ngazi ya stahhada ya elimu maalum kwa walimu 200 ili kuongeza idadi ya walimu wenye sifa wa elimu maalum.

95. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaandaa kiunzi cha walimu wa kujitolea na utarajali katika shule za msingi kitakachotoa mwelekeo wa kukabiliana na changamoto ya upungufu wa walimu. Vilevile, itatoa udhamini kwa walimu tarajali 1,800 watakaosoma kozi ya stashahada ya elimu maalum.

96. *Mheshimiwa Spika*, ili kutoa hamasha kwa watumishi kushiriki michezo mbalimbali, Serikali itawezesha watumishi wa Wizara kushiriki Shirikisho la Michezo ya Wizara na Idara za Serikali (SHIMIWI) pamoja na kuwawezesha maafisa 20 kusimamia mashindano ya michezo ya UMITASHUMTA, UMISAVUTA, UMISSETA na FEASSSA ngazi ya mkoa na Taifa. Aidha, itajenga miundombinu ya michezo katika vyuo vinavyotoa elimu ya michezo (Butimba na Dakawa) kwa lengo la kuibua, kuendeleza na kuimarisha vipaji vya sanaa na michezo kwa wanachuo wa wanafunzi kwa ujumla.

97. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itawajengea uwezo watumishi 192 wa Wizara ili kuongeza ufanisi katika

utekelezaji wa majukumu ikiwemo tathmini za mitaala na mifumo ya TEHAMA.

98. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha utekelezaji wa mipango, miongozo ya ufundishaji na ujifunzaji inatekelezwa kwa ufanisi, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaunganisha mifumo ya takwimu za elimu na mafunzo nchini kuanzia ngazi ya elimu ya awali hadi elimu ya juu ili kuimarisha utoaji wa taarifa za elimu na mafunzo. Vilevile, itawajengea uwezo maafisa wanaohusika na ukusanyaji, uchakataji na utoaji wa taarifa za elimu kwa ngazi zote ili kuongeza ufanisi katika utendaji;
- (ii) itafanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa programu ya shule salama kwa shule za msingi, kifurushi kilichoboreshwa cha utoaji wa elimu ya awali, uzingatiaji wa mwongozo wa ujenzi, uandikishaji wa elimu ya awali, mafunzo ya utawala bora na

Mafunzo Endelevu ya Walimu Kazini (MEWAKA)
katika mikoa 26;

(iii) itafanya ufuatiliaji na tathmini katika vituo 151
vinavyotoa Elimu kwa njia mbadala katika mikoa
26;

(iv) itafanya ufuatiliaji wa vifaa vya kufundishia na
kujifunzia vilivyotolewa kwa wanafunzi wenye
mahitaji maalum katika shule 1,200 na vyuo vya
ualimu 16;

(v) itafanya ufuatiliaji wa utekelezaji wa waraka na
mwongozo wa kuwarejesha shuleni wanafunzi
waliokatiza masomo kutokana na sababu
mbalimbali katika elimu ya msingi na sekondari;
na

(vi) itafanya tathmini ya kuzitambua stadi za elimu
ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi.

99. **Mheshimiwa Spika**, Serikali pia itaendelea
kuimarisha ufuatiliaji na tathmini kwa kuandaa mfumo
wa ufuatiliaji na tathmini kidijiti. Vilevile, itafanya

ufuatiliaji na tathmini ya Mpango wa Maendeleo wa Sekta ya Elimu wa Mwaka 2021/22–2025/26 ili kubaini mafanikio na changamoto katika utekelezaji na kuwezesha kusasisha mpango huo.

d. Kuongeza Fursa na Kuimarisha Ubora wa Elimu ya Juu

100. ***Mheshimiwa Spika***, Serikali itaendelea kutoa ithibati na uthibiti wa ubora wa elimu katika ngazi ya elimu ya juu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaendelea kuratibu udahili wa wanafunzi 145,800 wa mwaka wa kwanza wanaotarajiwa kujiunga na programu mbalimbali za masomo katika vyuo vya elimu ya juu;
- (ii) itasajili na kukagua asasi 25 zinazoratibu wanafunzi wanaokwenda kusoma nje ya nchi kwa lengo la kuzitambua na kuzisajili zitakazokidhi vigezo au kuhuisha usajili kupitia Tume ya Vyuo Vikuu Tanzania;

- (iii) itakagua na kufanya ufuatiliaji na tathmini ya vyuo vikuu 25 kwa lengo la kuhakiki ubora wake;
- (iv) itafanya tathmini ya maombi ya utambuzi wa tuzo 5,000 za wahitimu zilizotolewa katika vyuo vikuu vya nje na kuzitambua zitakazokidhi vigezo; na
- (v) itafanya tathmini ya maombi ya wanafunzi 2,000 wanaotarajiwa kuomba udahili katika vyuo vikuu nje ya nchi kwa lengo la kuwapatia uhakika kwamba vyuo wanavyotaka kujiunga vina ithibati za mamlaka husika.

101. *Mheshimiwa Spika*, ili kuwezesha na kuimarisha huduma ya utoaji na upatikanaji wa mikopo kwa wanafunzi wa elimu ya juu wenye sifa na uhitaji, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaongeza fursa za mikopo kwa wanafunzi wa elimu ya juu kutoka 223,201 hadi 252,245;

- (ii) itatoa mikopo kwa wanafunzi 84,500 wa mwaka wa kwanza ambapo shahada ya kwanza 80,000, shahada za juu 2,000, wanaosoma nje ya nchi 500 na **SAMIA** Skolashipu 2,000;
- (iii) itatoa ufadhili wa masomo kwa wanafunzi 40 wenye ufaulu wa juu kwenye masomo ya Sayansi hususan wanafunzi wa kike waliohitimu Mtihani wa Taifa ya Kidato cha Sita na shahada ya awali kupitia Chuo Kikuu cha Dar es Salaam;
- (iv) itaendelea kukusanya madeni ya mikopo iliyoiva ya kiasi cha **Shilingi Bilioni 198** kutoka sekta ya umma na kuimarisha makusanyo kutoka sekta binafsi na isiyo rasmi. Aidha, itatafuta wanufaika wapya **40,000** wenye marejesho ya mikopo iliyoiva ikijumuisha wanufaika wapya **5,000** wenye mikopo chechefu kutoka sekta binafsi na isiyo rasmi;
- (v) itaanza kutoa ufadhili kwa ajili ya shahada za juu ikiwemo eneo la fani ya mionzi na nyuklia;

- (vi) itaendelea kutoa elimu kwa umma kuhusu bidhaa, huduma na mikakati ya Bodi ya Mikopo kupitia kampeni, programu na matangazo katika vyombo vya habari na maonesho ya mbalimbali ili kurahisisha utoaji wa taarifa na kuongeza ufanisi katika utoaji na urejeshaji wa mikopo; na
- (vii) itaendelea na ujenzi wa ofisi za Tume ya Vyuo Vikuu katika Jiji la Dodoma.

102. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuimarisha miundombinu ya taasisi za elimu ya juu ili kuboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaendelea na ujenzi wa maabara kuu ya kemikali (*Central Chemistry Laboratory*) katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ambayo itatumika kwa ajili ya utafiti na kutoa huduma za kupima sampuli za viwandani. Vilevile, itaendelea na ujenzi awamu ya pili wa jengo la kituo cha wanafunzi na kuweka samani. Aidha,

itaendelea na upanuzi wa bwani la Dkt. John Pombe Joseph Magufuli la ghorofa mbili lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,280 kwa wakati mmoja;

(ii) itaendelea na ujenzi wa madarasa mawili katika Shule ya Msingi ya Mazoezi Chang'ombe, maabara za Sayansi nne na darasa moja katika Shule ya Sekondari ya Mazoezi Chang'ombe kupitia Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es Salaam ili kuongeza ufanisi katika mafunzo kwa vitendo. Aidha, itakarabati mabweni matano na kumbi za mihadhara tatu na miundombinu saba ya TEHAMA;

(iii) itaendelea na ujenzi wa miundombinu mbalimbali katika Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Mkwawa kama ifuatavyo: mabweni mawili yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 300 kwa kila bwani, maktaba ya kisasa yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,500 kwa wakati moja, jengo la sayansi, jengo la midia anuwai na elimu

ya mahitaji maalum, maabara ya fizikia na bweni moja la wanafunzi wenye mahitaji maalum ili kuongeza ufanisi katika mafunzo;

(iv) itaendelea na ujenzi wa ofisi na jengo la taaluma katika Ndaki ya Sayansi ya Jamii na Insia eneo la Kihonda katika Chuo Kikuu cha Sokoine;

(v) itaendelea na ujenzi wa maktaba yenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 2,500 kwa wakati mmoja na ukumbi wa mihadhara wenye uwezo wa kuhudumia wanafunzi 1,868 katika Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi;

(vi) itajenga miundombinu katika taasisi za elimu ya juu kupitia Mradi wa Kuendeleza Elimu ya Juu kwa ajili ya Mabadiliko ya Kiuchumi kama ifuatavyo: kumbi 27 za mihadhara; Ofisi 302; vyumba 90 vya madarasa na vyumba 17 vya semina. Miundombinu hiyo itajengwa katika kampasi 15 za vyuo vikuu katika mikoa

ifuatayo: UDSM (Kagera, Lindi na Zanzibar); MUHAS (Kigoma); ARU (Sengerema-Mwanza); SUA (Katavi); Mzumbe (Tanga); MUST (Rukwa); UDOM (Njombe); MoCU - (Shinyanga); IAA (Manyara na Ruvuma); TIA (Singida); IFM (Simiyu). Vilevile, itaendelea na ujenzi katika Chuo Kikuu cha Mwalimu Julius Nyerere cha Kilimo na Teknolojia Kampasi Kuu Butiama ambapo chuo hicho kitajenga kampasi yake mkoani Tabora;

(vii) itajenga madarasa nane, kumbi mbili za mihadhara, jengo la TEHAMA na Kituo Atamizi cha Ubunifu (*Innovation Incubation Center*) na kukarabati barabara eneo la mahafali na kuweka kamera 12 katika kampasi Kuu ya Chuo Kikuu Mzumbe. Vilevile, itakarabati jengo la utawala katika kampasi ya Mbeya;

(viii) itajenga jengo la taaluma na ofisi tano za watumishi katika Mkoa wa Njombe, Pemba,

Songwe, Tabora na Tanga kupitia Chuo Kikuu Huria cha Tanzania;

(ix) itajenga zahanati katika Chuo Kikuu cha Kilimo na Teknolojia cha Mwalimu Julius Nyerere;

(x) itajenga majengo mbalimbali katika Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili kama ifuatavyo: Kliniki ya Uporoto (*Uporoto Polyclinic*) kwa lengo la kuongeza utoaji wa huduma za kitabibu na tafiti katika shule ya meno; jengo la mihadhara; ofisi ya wafanyakazi katika kampasi ya upanga. Aidha, itawezesha ukarabati na ujenzi wa miundombinu mbalimbali ikiwemo: maabara ya meno; maabara ya unyevu; maabara ya dawa; maktaba; miundombinu ya mafunzo kwa njia ya kielektroniki; uwanja wa mpira wa miguu wa Upanga; hosteli ya wanafunzi katika kampasi kuu; hosteli za Barabara ya Chole; jengo la *Multipurpose Laboratory* na mifumo ya umeme;

(xi) itaendelea na ujenzi wa majengo manne mapya katika Chuo Kikuu Ardhi kampasi kuu yenye uwezo wa kuchukua jumla ya wanafunzi 6,135 na watumishi 73 kwa wakati mmoja ambayo ni: maabara ya matumizi anuwai (*multipurpose Laboratory*) inayojumuisha maabara saba yenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 760 na watumishi 15; Jengo la studio lenye vyumba 15 na uwezo wa kuchukua wanafunzi 780 na watumishi 20; Jengo la karakana (*multipurpose workshops building*) lenye jumla ya karakana 10 na uwezo wa kuchukua wanafunzi 495 na watumishi 20 na jengo la madarasa (*multipurpose classrooms*) lenye vyumba vya madarasa 28 na uwezo wa kuchukua wanafunzi 4,100 na watumishi 18; na

(xii) itaendelea na ujenzi wa majengo matano mapya katika Chuo cha Ardhi kampasi ya Mwanza yenye uwezo wa kuchukua jumla ya wanafunzi 2,132 na watumishi 131 kwa wakati

mmoja ambayo ni: jengo la madarasa na studio lenye vyumba vya madarasa nane na vyumba vya studio vinne na uwezo wa kuchukua wanafunzi 1,720; jengo la ofisi za watumishi lenye ofisi 52 zenye uwezo wa kuchukua watumishi 131; bweni la wanafunzi lenye uwezo wa kuchukua wanafunzi 412; nyumba ya watumishi yenye uwezo wa kuchukua familia nane na jengo la zahanati. Aidha, itaendelea na ukarabati wa madarasa 50, maabara mbili, mabweni matatu, ofisi 25 za watumishi, nyumba tano za watumishi na miundombinu ya TEHAMA.

103. Mheshimiwa Spika, katika kuimarisha upatikanaji wa vifaa vya ofisi na vifaa vya kufundishia na kujifunzia katika taasisi za elimu ya juu, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itanunua vifaa vya kufundishia pamoja na samani za majengo mapya katika Chuo Kikuu Ardhi;

(ii) itanunua vifaa vya kufundishia na kujifunzia kwa wanafunzi 57 pamoja na vifaa vya utafiti kwa wanataaluma ili kuimarisha ufundishaji kwa wanafunzi wenye mahitaji maalum. Vilevile, itanunua vitabu 400 kwa ajili ya maktaba ya chuo na shule za mazoezi kupitia Chuo Kikuu Kishiriki cha Elimu Dar es Salaam;

(iii) itanunua samani na vifaa vya kufundishia na kujifunzia pamoja na shughuli za uendeshaji ili kuboresha mazingira ya ufundishaji na ujifunzaji katika Chuo Kikuu cha Ushirika Moshi; na

itaboresha mazingira ya kufundishia na kujifunzia kwa kuongeza kiwango cha upatikanaji wa vifaa na zana bora za kufundishia katika Chuo Kikuu cha Sokoine cha Kilimo kampasi ya Mizengo Pinda – Katavi.

104. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakikisha mitaala inawawezesha wanafunzi kupata ujuzi na stadi za

maisha na kukidhi mahitaji ya soko la ajira, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaunda mabaraza ya tasnia katika vyuo vikuu ambayo yatahusisha watalaam, wajasiriamali na wabobezi katika aina mbalimbali za ujuzi, maarifa na stadi zinazohitajika katika soko la ajira. Vilevile, mabaraza yatashiriki katika kuhakikisha miundombinu inayoandaliwa inakuwa rafiki kwa watumiaji wote wakiwemo wenye mahitaji maalum;
- (ii) itaboresha utendaji wa taasisi rekebu za elimu ya juu ikiwemo NACTVET na TCU kwa kuzijengea mifumo wezeshi na rafiki katika utoaji wa huduma; na
- (iii) itafanya tathmini ya programu 300 za masomo mbalimbali katika Vyuo Vikuu nchini kwa lengo la kuhakikisha kuwa programu hizo zinakidhi mahitaji ya wadau na kuzipatia ithibati.

105. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza ufanisi wa utendaji kazi na idadi ya wanataaluma wenye sifa, Serikali itaendelea kuwajengea uwezo watumishi wasio wanataaluma katika taasisi za elimu ya juu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itagharamia mafunzo kwa wanataaluma 308 na watumishi wasio wanataaluma 23 kwa ngazi ya umahiri na shahada ya uzamivu katika fani mbalimbali;
- (ii) itawezesha wanataaluma na watendaji wa Wizara makao makuu na taasisi za elimu ya juu 1,664 kuhudhuria mafunzo (mafunzo ya muda mrefu 298 na muda mfupi 1,366) katika maeneo ya; sayansi, teknolojia, uhandisi, hisabati, TEHAMA, matumizi bora ya ardhi, kujikinga na majanga, kutengeneza bidhaa kwa kutumia mabaki ya mazao ya kilimo, kutunza kumbukumbu za biashara ndogondogo, kutunza mazingira, kuunda majukwaa ya kujifunzia

mtandaoni na matumizi ya teknolojia, na ukatili wa kijinsia;

(iii) itaandaa na kuratibu mafunzo ya kubadilishana uzoefu kwa viongozi, wahadhiri na maafisa 450 wa vyuo vikuu vya umma na binafsi hapa nchini kwa lengo la kuwajengea uwezo katika usimamizi na uendeshaji wa taasisi zao;

(iv) itawezesha wanafunzi 100 wenye mahitaji maalum katika taasisi za elimu ya juu kwa kuwapatia fursa katika programu za sayansi, teknolojia, uhandisi na hisabati; na

(v) itawezesha ununuzi wa magari matatu ajili ya watumishi wa Chuo Kikuu cha Mwl. Julius Nyerere cha Kilimo na Teknolojia.

106. *Mheshimiwa Spika,* Serikali itaendelea kuboresha na kuimarisha mifumo ya TEHAMA katika ukusanyaji na utoaji wa taarifa kutoka taasisi za elimu ya juu kupitia tume ya vyuo vikuu kwa lengo la kurahisisha upatikanaji wa taarifa kwa wakati. Aidha,

katika kuongeza ufanisi na matumizi ya TEHAMA ya ufundishaji na ujifunzaji, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaongeza matumizi ya TEHAMA katika Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili kutoka asilimia 25 hadi asilimia 40 ili kuongeza ufanisi katika kufundisha idadi kubwa ya wanafunzi kwa wakati mmoja;
- (ii) itaweka mazingira wezeshi kwa kuboresha mifumo ya TEHAMA inayounganisha taasisi za maendeleo ya tafiti, taasisi za elimu ya juu na mifumo ya uratibu wa utafiti na ubunifu ili kurahisisha utendaji wa kazi na upatikanaji wa takwimu mbalimbali zinazohusu utafiti, ubunifu na maendeleo; na
- (iii) itaongeza na kuboresha miundombinu ya teknolojia ya habari na mawasiliano katika vyuo vikuu vya Serikali ikiwa ni pamoja na kuviwezesha vyuo vikuu na taasisi rekebu

upatikanaji wa *Bandwith* za mtandao za kutosha.

107. *Mheshimiwa Spika*, ili kuimarisha ushirikiano na mataifa mengine na kuongeza fursa za elimu nchini, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itatoa ufadhili kwa wanafunzi watano kutoka China wanaosoma Lugha ya Kiswahili katika Chuo Kikuu cha Dar es Salaam ili kubiasharisha Lugha ya Kiswahili;
- (ii) itatoa ufadhili kwa wanafunzi watano raia wa Oman na wanafunzi watano raia wa Hungaria kusoma katika vyuo vikuu vya hapa nchini kulingana na mikataba; na
- (iii) itashiriki katika mikutano ya ushirikiano wa kikanda na kimataifa (*Inter-University Council for East Africa - IUCEA, East African Community - EAC, Southern Africa Development Community - SADC, United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization - UNESCO* na *Africa*

Union - AU) ili kuimarisha ushirikiano katika uendelezaji wa elimu ya juu.

108. *Mheshimiwa Spika*, katika kuhakisha elimu na mafunzo nchini yanatolewa kwa kiwango kinachotambulika nchini, Serikali itaimarisha ushirikiano na nchi za China, India na Ujerumani kwa lengo la kuimarisha mafunzo ya amali katika ngazi zote kupitia programu za kupata walimu, kusomesha wakufunzi na wahadhiri na kupata fursa za uanagenzi katika viwanda.

e. Kuimarisha Uwezo wa Nchi katika Utafiti, Matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu ili Kuchochea Ujenzi wa Uchumi wa Viwanda

109. *Mheshimiwa Spika*, ili kuchochea ujenzi wa uchumi wa viwanda, Serikali itaandaa Dira ya Taifa ya Teknolojia inayojumuisha maeneo 12 ambayo ni elimu, lugha, mawasiliano, maliasili, biashara, afya, kilimo, mifugo, uvuvi, haki za binadamu, maendeleo ya watu na TEHAMA. Vilevile, itaandaa mpango wa kuboresha teknolojia za elimu zilizofanyiwa majaribio.

110. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kusimamia maendeleo ya tafiti na kuimarisha matumizi ya Sayansi, Teknolojia na Ubunifu kwa lengo la kuchangia maendeleo ya uchumi na ustawi wa jamii. Katika kufikia azma hiyo, Serikali itatekeleza yafuatayo:

- (i) itaendeleza teknolojia na bidhaa zinazozalishwa na wabunifu nchini ili kufikia hatua ya kuingizwa sokoni na kuhamasisha wadau mbalimbali kuendelea kutumia matokeo ya kazi za utafiti;
- (ii) itaendelea kuratibu na kuwezesha Mashindano ya Kitaifa ya Teknolojia ya Sayansi na Ubunifu, makongamano na maonesho ili kuibua, kutambua na kuendeleza ubunifu wa watanzania katika nyanja za sayansi, teknolojia na ubunifu;
- (iii) itaendelea kukusanya, kuhifadhi na kutangaza matokeo ya utafiti kwa wananchi, watunga sera na watoa maamuzi ili kujenga uelewa na

kuongeza uwazi na uwajibikaji katika kufanya maamuzi yenye tija kwa maendeleo ya Taifa;

(iv) itaendelea kushirikiana na taasisi za kitaifa na kimataifa za utafiti na vituo vya takwimu kwa ajili ya kukusanya na kubadilishana taarifa za utafiti na ubunifu kwa lengo la kutatua changamoto za kijamii, kiuchumi na kuboresha utoaji wa elimu; na

(v) itaanzisha ushirikiano na viwanda vitatu ili kuongeza uwezo wa kuzalisha rasilimali watu katika kada ya afya katika kuendeleza viwanda kupitia Chuo Kikuu cha Afya na Sayansi Shirikishi Muhimbili.

111. Mheshimiwa Spika, Serikali itaendelea kuviwezesha vyuo vikuu, vyuo vya elimu ya ufundi na mafunzo ya ufundi stadi na taasisi za sayansi, teknolojia na ubunifu kufanya utafiti katika maeneo ya elimu, afya, kilimo, mifugo, utawala, nishati, biashara, maliasili na utalii, TEHAMA, ushirika na usafirishaji ili

kutatua changamoto za kijamii na kuleta maendeleo. Aidha, itaandaa Kiunzi cha Ithibati ya Tafiti za Maabara na Tafiti nyingine zinazohusu miundombinu ya ubunifu. Vilevile, itawatambua wanasayansi wabobezi na kuandaa kanzidata zitakazoimarisha ukusanyaji wa takwimu za tafiti na kuvutia ugharimiaji.

112. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuimarisha taasisi za elimu ya juu na taasisi za kitafiti kuendelea kufanya utafiti wa kimkakati na kuongeza mchango wake katika ajenda ya maendeleo ya Taifa na kuboresha ustawi wa jamii kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itaandaa mikakati ya utekelezaji na usambazaji wa matokeo ya utafiti;
- (ii) itafanya tafiti 301 katika maeneo ya elimu, sayansi, teknolojia, utawala, ardhi, mazingira, mazao ya kilimo, mifugo, sayansi ya jamii, uongozi, biashara, afya, mifugo, misitu na uvuvi

- kwa lengo la kuongeza maarifa na kutatua changamoto za jamii;
- (iii) itaviwezesha vyyo vikuu kufanya tafiti kwa maendeleo ya uchumi wa nchi na itakamilisha uandaaji wa vipaumbele vya Mpango wa Kitatifa wa Utafiti (*National Research Priorities - NRPs*);
- (iv) itaimarisha makundi ya kitafiti (*Research Clusters*) na kutoa mafunzo kwa viongozi wa makundi hayo ili kujenga uwezo wa ndani wa kuandaa na kufanya tafiti zenye tija katika kutatua changamoto za afya;
- (v) itaandaa machapisho 379 ya tafiti katika maeneo ya elimu, ushirika, afya, usimamizi na uendelezaji ardhi, mazingira, makazi na ujenzi, uongozi; na
- (vi) itatoa mafunzo kwa watafiti kuhusu uandaaji na uchapaji wa majarida ya kisayansi ya ndani (*Local Peer Review Scientific Journals*) na viunzi vya uthibiti.

113. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaandaa Mpango Kabambe wa Taifa wa Sayansi, Teknolojia na Ubunifu. Aidha, itafanya utafiti wa kimkakati wa ulinganishaji katika nchi ambazo vyuo vikuu vina uzoefu wa kutumia teknolojia ya kidijiti katika ufundishaji na ujifunzaji na huduma za utawala.

114. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuhamasisha uandishi na utoaji wa tuzo kwa machapisho bora duniani katika majarida ya kitaalam yenye hadhi za kimataifa katika fani za sayansi na afya katika taasisi za elimu ya juu. Aidha, itaendelea kutoa tuzo kwa waandishi mahiri.

115. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuwatambua wabunifu, kuwaendeleza ili wafikie hatua ya kubiasharisha ubunifu wao pamoja na kuendeleza miradi mbalimbali ya ubunifu kwa lengo la kukuza utaalamu asilia kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itahamasisha uanzishaji wa vituo vya kuendeleza teknolojia, kongano bunifu na

kampuni tanzu katika taasisi za elimu ya juu na utafiti za umma na binafsi nchini kwa lengo la kuendeleza bunifu zinazotokana na tafiti zinazofanyika katika taasisi hizo;

(ii) itaanzisha madawati ya sayansi, teknolojia na ubunifu katika mikoa 25 na halmashauri 125 kwa lengo la kuimarisha uratibu wa masuala ya sayansi, teknolojia na ubunifu;

(iii) itaendelea kuwezesha jukwaa la mwaka la wadau wa sayansi, teknolojia na ubunifu kwa watanzania wanaoishi au kufanya kazi nje ya nchi (*diaspora*) ili kuwahamasisha kuchangia katika kukuza sayansi, teknolojia na ubunifu kwa maendeleo ya kiuchumi na kijamii; na

(iv) itaandaa jukwaa la kitaifa la sekta mbalimbali lenye lengo la kujadili na kuratibu mipango ya kuimarisha masuala ya sayansi, teknolojia na ubunifu.

116. *Mheshimiwa Spika,* Serikali itaendelea kuadhimisha Wiki ya Kitaifa ya Elimu, Ujuzi na Ubunifu Mei 2025 kwa lengo la kutoa elimu kwa umma kuhusu kazi zinazotekezwa na Wizara. Vilevile, itafanya Maadhimisho ya Siku ya Kitaifa ya Wanawake na Wasichana katika Sayansi tarehe 11 Februari 2025.

117. *Mheshimiwa Spika,* Serikali itaanzisha programu (*Talent Pool Program*) itakayowawezesha vijana wanaohitimu katika ngazi mbalimbali za elimu kuendeleza mawazo ya ubunifu ili yawe biashara au kampuni changa kwa ajili ya kujajiri au kuajiriwa. Aidha, itawawezesha vijana 20 wenye vipaji na wabunifu katika masuala ya uhandisi na teknolojia kupitia programu atamizi.

118. *Mheshimiwa Spika,* Serikali itaendelea kuboresha miundombinu katika taasisi za tafiti, sayansi, teknolojia na ubunifu kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) itafanya tathmini ya maabara 10 za utafiti na udhibiti katika taasisi za utafiti na maendeleo ili kubainisha na kuboresha maabara 5 zenye sifa na mahitaji ya kuwa maabara za kitaifa;
- (ii) itajenga jengo mtambuka la sayansi, teknolojia na ubunifu katika Jiji la Dodoma na kukarabati jengo la Tume ya Taifa ya Sayansi na Teknolojia jijini Dar es Salaam;
- (iii) itafanya ukarabati mkubwa wa miundombinu ya kufundishia, mitambo, karakana na hosteli katika Taasisi ya Teknolojia - kampasi kuu ya Dar es Salaam;
- (iv) itaanza ujenzi wa jengo la ghorofa sita ambalo litatumwa na kampuni tanzu ya Taasisi ya Sayansi na Teknolojia Dar es Salaam pamoja na kituo cha ushauri wa kitaalam ili kuweza kubiasharisha ubunifu pamoja na utoaji wa huduma bora kwa jamii; na

(v) itaendelea na ujenzi wa kituo cha kikanda cha umahiri wa TEHAMA, kituo cha umahiri cha uchakataji ngozi na mabweni ya wanafunzi katika Taasisi ya Sayansi na Teknolojia Dar es Salaam kampasi ya Dar es Salaam na Mwanza

119. *Mheshimiwa Spika*, Serikali itaendelea kuandaa rasilimaliwatu yenye maarifa, stadi, umahiri na uwezo katika kuendeleza tafiti, kuimarisha matumizi ya sayansi, teknolojia na ubunifu kwa kutekeleza yafuatayo:

(i) itaanzisha programu tano mpya za kikanda zenye hadhi ya kimataifa katika Taasisi ya Teknolojia Dar es Salaam - Kampasi Kuu ya Dar es Salaam na Mwanza. Programu hizo ni *Ordinary Diploma in Industrial Automation and robotics; Bachelor of Engineering in Cyber Security; Master of Engineering in Cyber Security; Bachelor of leather processing and allied technologies; na Diploma in leather processing and allied technologies;*

(ii) itawaendeleza wahandisi 136 kupitia mkakati wa kuendeleza wataalamu katika utumiaji wa nishati ya umeme kiufanisi (*Energy efficiency*) kufikia viwango vya kimataifa (*Internationally Certified Professionals*) ambapo mafunzo hayo yatawezesha Taifa kuwa na wataalamu ambao wanaweza kutekeleza miradi ya kimkatati nchini na ya kimataifa katika fani ya umeme; na

(iii) itaandaa na kurusha *satellite* itakayoweza kuchakata taarifa kutoka katika anga za juu kwa kushirikiana na *International Space Station ISS* – Japan. Vilevile, Serikali itaanza kuandaa wataalamu katika maeneo hayo.

120. Mheshimiwa Spika, ili kuongeza maarifa na kutatua changamoto kwa jamii na kuongeza tija katika kazi za kiuchumi, Serikali kupitia taasisi za elimu ya juu itaendelea kutoa huduma za ushauri wa kitaalamu kwa jamii katika maeneo yafuatayo: matumizi bora ya ardhi; upimaji na tathmini; usanifu majengo na usimamizi wa ujenzi; uimara wa udongo, kokoto na

lami; upimaji wa ubora wa maji; biashara; sheria; utawala; uchumi; kilimo; ufugaji; uvuvi; teknolojia kwa kutumia mbinu mbalimbali kama vile vituo atamizi, mashamba darasa, semina pamoja na kuandaa vipindi mbalimbali katika runinga na redio.

121. *Mheshimiwa Spika*, katika kuimarisha matumizi salama ya mionzi ya nyuklia nchini, Serikali kupitia Tume ya Nguvu za Atomu itatekeleza yafuatayo:

(i) itaendelea kudhibiti matumizi ya mionzi nchini kwa kukagua vituo 900 ikiwemo hospitali, vituo vya afya, migodi, viwanja vya ndege, na viwanda na majengo yenye mashine za kupima mionzi ili kuhakikisha uwepo wa mazingira salama kwa wagonjwa, wafanyakazi na umma kwa ujumla;

(ii) itapima na kudhibiti viwango vya mionzi kwa wafanyakazi 2,110 wanaofanya kazi katika mazingira ya vyanzo vya mionzi katika hospitali, migodini na viwandani ili kuwalinda dhidi ya

madhara yatokanayo na vyanzo vya mionzi sehemu za kazi;

(iii) itaendelea kusimamia kituo cha *Comprehensive Nuclear Test-Ban Treaty Organisation* - CTBTO cha kupima hewa katika anga kwa lengo la kudhibiti uchafuzi unaotokana na mionzi;

(iv) itaendelea kukusanya na kusafirisha mabaki ya vyanzo vya mionzi yanayotoka katika maeneo ya ujenzi wa barabara, hospitali, viwanda, migodi na taasisi za kitafiti na kuhifadhi katika kituo maalumu cha mabaki ya mionzi (*Central Radioactive Waste Management Facility*) ili kudhibiti athari za mionzi; na

(v) itaendelea na upimaji wa sampuli 50,000 za vyakula, mbolea, tumbaku na bidhaa nyingine zinazolingia na kutoka nchini kupitia mipaka ya nchi ikiwemo viwanja vya ndege na bandari pamoja na sampuli za maji ya visima, wasambazaji na wamiliki wa viwanda ili

kuwalinda wananchi dhidi ya madhara yatokanayo na mionzi.

122. **Mheshimiwa Spika**, katika kuimarisha utafiti wa tiba za saratani, Serikali itaanza utekelezaji wa Mradi wa Kituo cha Utafiti cha Tiba za Saratani (*Oncology Research Centre*) jijini Arusha ili kuleta tija na ufanisi katika kukabiliana na tatizo la saratani nchini pamoja na kuimarisha utafiti na uchunguzi kwa kutumia teknolojia ya nyuklia. Aidha, itaendelea na ujenzi wa maabara za kanda katika Mkoa wa Dar es Salaam, Mbeya na Mtwara kwa lengo la kusogeza huduma za udhibiti wa mionzi na teknolojia ya nyuklia kwa wananchi.

F. MWELEKEO WA UTEKELEZAJI WA MPANGO WA TUME YA TAIFA YA UNESCO (FUNGU 18)

123. **Mheshimiwa Spika**, Serikali kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO, itaendelea kuratibu, kuhamasisha na kusimamia utekelezaji wa mikataba na makubaliano ya kimataifa kwa kutekeleza yafuatayo:

- (i) kuendelea kuiwakilisha Jamhuri ya Muungano wa Tanzania katika vikao na mikutano ya UNESCO kwa lengo la kutetea maslahi ya nchi;
- (ii) kuratibu na kufanya tathmini ya utekelezaji wa mikataba na makubaliano ya kimataifa ya UNESCO ambayo Jamhuri ya Muungano wa Tanzania imeridhia kwa lengo la kuongeza ufanisi katika utekelezaji; na
- (iii) kushirikiana na wadau katika kuhamasisha utekelezaji wa Malengo ya Maendeleo Endelevu (*Sustainable Development Goals*) katika maeneo ya umahiri ya UNESCO.

G. SHUKRANI

124. **Mheshimiwa Spika**, ninaomba kutumia fursa hii kumshukuru Mheshimiwa QS. Omary Juma Kipanga (Mb), Naibu Waziri wa Elimu, Sayansi na Teknolojia kwa ushirikiano anaonipatia katika kutekeleza majukumu yangu na kufikia malengo ya Wizara. Aidha, napenda kumshukuru Katibu Mkuu Profesa Carolyne Ignatius Nombo, Naibu Makatibu Wakuu, Profesa James Epiphan Mdoe na Dkt. Franklin Jasson Rwezimula kwa kunipa ushirikiano. Vilevile, ninaomba kutoa shukrani zangu kwa kamishna wa elimu, wakurugenzi, wakuu wa taasisi na watumishi wote kwa kusimamia utekelezaji wa majukumu ya Wizara kwa juhudi na ufanisi.

125. **Mheshimiwa Spika**, pia ninapenda kuwashukuru viongozi wa vyama vya wafanyakazi, walimu, wanafunzi, na wadau wote wa elimu kwa ushirikiano wao katika utekelezaji wa majukumu yangu. Aidha, napenda kutoa shukrani zangu za dhati kwa wamiliki na mameneja wa shule, vyo na taasisi binafsi ambao

wamekuwa wakishirikiana na Serikali katika kutoa huduma ya elimu na mafunzo nchini.

126. *Mheshimiwa Spika*, vilevile, ninawashukuru washirika wa maendeleo na wadau wote wa elimu ambao wamechangia kufanikisha utekelezaji wa mipango na miradi ya elimu, sayansi na teknolojia. Naomba kuwatambua baadhi yao kama ifuatavyo: Afrika Kusini, Brazil, Canada, China, Cuba, Ethiopia, Finland, Hangaria, India, Israel, Italia, Japan, Kenya, Korea ya Kusini, Marekani, Mauritius, Misri, Norway, Sweden, Ufaransa, Uholanzi, Uingereza, Ujerumani, Urusi, Uturuki, Uswisi. Aidha, natambua pia mchango wa Jumuiya ya Afrika Mashariki na Jumuiya ya Maendeleo Kusini mwa Afrika.

127. *Mheshimiwa Spika*, napenda pia kushukuru Mashirika ya Kitaifa na Kimataifa yaliyochangia kufanikisha miradi na programu za Elimu, Sayansi na Teknolojia ambayo ni pamoja na: *Aga Khan Education Services*, Baraza Kuu la Waislam Tanzania (BAKWATA), Benki ya Dunia, Benki ya Maendeleo ya Afrika, *British*

Council, Campaign for Female Education (CAMFED), Christian Social Services Commission (CSSC), Comprehensive Nuclear-Test - Ban Treaty Organisation (CTBTO), Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD), Foreign, Commonwealth and Development Office (FCDO), Global Partnership for Education (GPE), Human Development Innovation Fund (HDIF), Inter University Council for East Africa (IUCEA), International Atomic Energy Agency (IAEA), Japan International Cooperation Agency (JICA), Jumuiya ya Madola, Karibu Tanzania Organization (KTO), Korea International Cooperation Agency (KOICA), Plan International, Swedish International Development Agency (SIDA), Tanzania Education Network/Mtandao wa Elimu Tanzania (TEN/MET), Umoja wa Nchi za Ulaya, United Nations Development Programme (UNDP), United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (UNESCO), United Nations International Children's Emergency Fund

(UNICEF), *United States Agency for International Development* (USAID) na *Water Aid*.

H. MAOMBI YA FEDHA KWA MWAKA 2024/25

128. ***Mheshimiwa Spika***, ili kuwezesha utekelezaji wa malengo kwa mwaka wa fedha 2024/25, Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia (Fungu 46) inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 1,965,330,380,000.00** kwa mchanganuo ufuatao:

- (i) **Shilingi 637,287,706,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ya Wizara ambapo **Shilingi 585,225,031,000.00** ni kwa ajili ya Mishahara na **Shilingi 52,062,675,000.00** ni kwa ajili ya Matumizi Mengineyo; na
- (ii) **Shilingi 1,328,042,674,000.00** zinaombwa kwa ajili ya Miradi ya Maendeleo ambapo **Shilingi 1,033,393,669,000.00** ni fedha za ndani na **Shilingi 294,649,005,000.00** fedha kutoka kwa Washirika wa Maendeleo.

129. ***Mheshimiwa Spika***, Wizara kupitia Tume ya Taifa ya UNESCO (Fungu 18) inaomba kuidhinishiwa jumla ya **Shilingi 2,882,154,000.00** kwa ajili ya Matumizi ya Kawaida ambapo Mishahara ni **Shilingi 1,319,040,000.00** na Matumizi Mengineyo ni **Shilingi 1,563,114,000.00**.

130. ***Mheshimiwa Spika***, kwa heshima kubwa naomba sasa Bunge lako tukufu likubali kupokea, kujadili na kupitisha Makadirio ya Bajeti ya Wizara (Fungu 46 na Fungu 18) yenye jumla ya **Shilingi 1,968,212,534,000.00**.

131. ***Mheshimiwa Spika***, napenda kuhitimisha kwa kutoa shukrani zangu za dhati kwako wewe na Waheshimiwa Wabunge wote kwa kunisikiliza.

132. ***Mheshimiwa Spika***, Hotuba hii inapatikana katika tovuti ya Wizara <https://www.moe.go.tz>

133. ***Mheshimiwa Spika***, naomba kutoa hoja.

Wizara imaendelea kuimarisha elimu ya ufundi ili kujenga ujuzi kwa ajili ya kushiriki katika maendeleo ya taifa.

VETA inaendelea kuwajengea umahiri Wanafunzi wa mafunzo ya ujuzi kwa kutoa mafunzo kwa vitendo

Serikali inaendea kusambaza vitabu vya ziada na kiada katika shule za msingi, sekondari na vyuo vya ualimu ili kuboresha ufundishaji na ujifunzaji.

Wizara imeendelea kuboresha mazingira ya kujifunzia na ku-fundishia katika vyuo vya Ualimu kwa kuweka miundombinu ya Teknolojia ya Habari na Mawasiliano (TEHAMA)

Wizara ya Elimu, Sayansi na Teknolojia,
Mji wa Serikali - Mtumba
Mtaa wa Afya
S.L.P 10, 40479 Dodoma
Simu: 0262 963 533
Barua pepe: info@moe.go.tz
Tovuti: www.moe.go.tz